

Vilniaus Universitetas
Teisės fakultetas
Civilinės teisės ir civilinio proceso teisės katedra

Egidijos Konopliovos,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės.

Magistro darbas

Vykdymo teisės principai

Vadovas: doc. dr. V. Nekrošius

Recenzentas: asist. M. Žolynas

Vilnius

2007

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. Vykdyto teisės principų sąvoka, reikšmė, santykis su bendraisiais civilinio proceso principais.....	4
2. Vykdyto teisės principai ir jų turinys	11
2. 1. Bendrųjų civilinio proceso principų veikimas vykdyto procese	11
2. 1. 1. Vykdyto proceso operatyvumo principas	11
2. 1. 2. Dispozityvumo principas	14
2. 1. 3. Bendradarbiavimo principas	19
2. 1. 4. Efektyvumo principas	22
2. 2. Vykdyto proceso principai	25
2. 2. 1. Antstolių nepriklausomumo ir nešališkumo principas	25
2. 2. 2. Antstolio reikalavimų privalomumo principas	28
2. 2. 3. Išieškotojo, skolininko ir kitų asmenų teisių apsaugos vykdyto proceso metu principas	30
2. 2. 4. Savanoriško teismo sprendimo įvykdyto skatinimo principas	33
2. 2. 5. Antstolio veiklos kontrolės principas	36
2. 2. 6. Mokamo vykdyto proceso principas	41
2. 2. 7. Antstolio atsakomybės principas	46
3. Vykdyto teisės principų įtaka vykdyto procesui.....	50
IŠVADOS	52
Literatūros sąrašas	54
RÉSUMÉ	57
SANTRAUKA.....	57

Ižanga

Nagrinėjama tema „Vykdymo teisės principai“ šiuo metu yra gana aktuali, nes dar iki šiol vyksta diskusijos apie antstolių veiklą, apie tai, kokius rezultatus davė Lietuvoje įvykdyta antstolių veiklos reforma, kurios metu nuo valstybinių teismo antstolių kontorų sistemos pereita prie privačių antstolių veiklos modelio. Susipažinus su valstybinių bei privačių antstolių veiklos modeliais įvairiose valstybėse, įvertinus vieno bei kito antstolių veiklos organizavimo modelio privalumus, 1999 metais buvo aiškiai apsispręsta privačios antstolių veiklos naudai. Būtent 1999 metais buvo patvirtinti Teismo antstolių institucinės reformos metmenys, tapę programiniu dokumentu, apibrėžusiu antstolių institucijos raidą ketveriems metams į priekį. Bene svarbiausias žingsnis buvo naujo 2002 m. gegužės 9 dienos Antstolių įstatymo ir jį lydinių poįstatyminių teisės aktų priėmimas. Reformos pasekmė – naujų principų atsiradimas Lietuvos vykdymo teisėje, bei geresnis kai kurių vykdymo proceso principų įgyvendinimas. Pažymėtina, kad principai, kaip ir pati teisė, nuolat plėtojasi, kinta. Principų įvairovė patvirtina, kad principai nėra statiškas reiškinys, jie yra pozityviosios teisės, teismų praktikos ir teisės doktrinos raidos rezultatas. Ilgainiui kinta ne tik vieno ar kito principo turinys, bet atsiranda ir naujų principų. Jų atsiradimą ir jau pripažintų principų turinio pokyčius skatina tarptautinė teisė, teisės vienodinimas, lyginamoji teisėtyra, teismų praktika ir teisės doktrina.

Šio darbo tikslas – išskirti tam tikrus vykdymo teisės principus Lietuvos vykdymo teisėje, atskleisti jų turinį, taip pat šių principų įgyvendinimo problemas, bei atsakyti į klausimą, ar tokie patys principai egzistuoja ir užsienio valstybėse, ar skiriasi jų turinys ir veikimas. Kalbant apie užsienio valstybes didžiausias dėmesys bus skiriamas Prancūzijai, nes kai kurių Europos šalių (Nyderlandų, Belgijos, Lenkijos, Vengrijos, Slovakijos) atstovai pripažįsta, kad būtent Prancūzijos vykdymo modelis yra jų nacionalinių vykdymo proceso sistemų pagrindas arba jų nacionalinio teisinio reguliavimo tikslas. Lietuvos vykdymo procesas taip pat reformuotas orientuojantis į šios šalies pavyzdį. Pripažįstama, kad Prancūzijos teisės normų, institutų ir visos vykdymo teisės gyvybingumą ir efektyvumą lemia šios šalies vykdymo proceso normų stabilumas, konservatyvumas ir kartu lankstumas, gebėjimas prisitaikyti prie politinės santvarkos pasikeitimo ir socialinių – ekonominių prancūzų visuomenės gyvenimo sąlygų. Pirmiausia šiame darbe bus analizuojama bendrųjų

civilinio proceso principų veikimas vykdymo proceso metu, antras etapas – principų, būdingų tik vykdymo procesui, išskyrimas ir analizė.

Šiame darbe panaudotas lyginamasis tyrimo metodas: palyginami skirtingų valstybių vykdymo procesai, parodoma, kuo skiriasi ar kuo panašus antstolių statusas. Panaudojant istorinį metodą apžvelgiama situacija iki antstolių veiklos reformos Lietuvoje, taip pat atkreipiamas dėmesys į Prancūzijos vykdymo proceso reformą, įvykusią 1991-1992 m. Loginio metodo pagalba apibendrinamos tam tikros teisės normos ir argumentuotai išskiriami konkretūs vykdymo teisės principai.

Rašant šį darbą naudoti ne tik Lietuvos, bet ir užsienio valstybių (Prancūzijos, Rusijos) teisės aktai, reglamentuojantys vykdymo procesą bei antstolių veiklą, taip pat naudotasi Lietuvos teismų praktika, Tarptautinės antstolių sąjungos susirinkimų medžiaga. Mokslinėje literatūroje beveik nėra darbų, nagrinėjančių būtent tik vykdymo proceso principus, todėl šiame magistro darbe daugiausia bus minimos knygos, kalbančios bendrai apie vykdymo procesą (pavyzdžiui, E. H. Кузнецов „Исполнительное производство Франции“, J. Vincent, J. Prévaut „Voies d'exécution et procédures de distribution“). Apskritai doktrina vykdymo proceso klausimais nėra gausi, Lietuvoje daugiausia nagrinėjamas civilinis procesas ir čia civilinio proceso principams skiriamas didelis dėmesys, o vykdymo procesas tarsi lieka nuošalyje, po reformos daugiausia buvo kalbama tik apie vykdymo išlaidų problemas (R. Simaitis „Vykdymo išlaidų problematika“, „Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo?“). Pripažįstama, kad ir Prancūzijoje nėra daug doktrinos vykdymo proceso srityje. Reikšmingi darbai, skirti vykdymo proceso klausimams, pavyzdžiui, Garsonė (*Garsonnet*) ir Cezario Briu (*César Bru*), Glasono (*Glasson*), Tisero (*Tissier*), Morelio (*Morel*) jau yra pasenę¹. Paskutiniųjų metų darbai apsiriboja trumpomis apybraižomis (*précis*) bei kai kuriais įstatymų ir teisės taikymo komentarais žurnaluose.

¹ VINCENT, J.; PRÉVAULT, J. *Voies d'exécution et procédures de distribution*. 18e éd. Dalloz, 1995, p. 4.

1. Vykdyto teisės principų sąvoka, reikšmė, santykis su bendraisiais civilinio proceso principais.

Vykdyto teisės principai – tai pagrindinės nuostatos, idėjos, įtvirtintos atitinkamose teisės normose ar suformuluotos teismų praktikos ir teisės doktrinos, kurios išreiškia vykdyto proceso esmę. Principas, kaip pagrindinė idėja, nuostata, gali būti tiek faktinis, tiek teisinis¹. Faktinis principas tampa teisiniu, tik kai jo esmė, turinys įtvirtinami konkrečiose teisės normose arba jį pripažįsta teismų praktika. Tik tada galima kalbėti apie vieno ar kito principo pažeidimą, pasireiškiantį konkrečios teisės normos pažeidimu.

Vykdyto teisės principų tyrimas – labai svarbi užduotis, kadangi leidžia atskleisti vykdyto proceso ypatybes, antstolių veiklos turinį, atsakyti į klausimą, koks turėtų būti šiuolaikinis vykdyto procesas.

Vienas iš Rusijos teisės mokslo atstovų – S. E. Iljinis, gilindamasis į Rusijos vykdyto teisę, rašė: vykdyto proceso esmė pasireiškia per jo principus, t. y. per tas nuostatas, idėjas, pagal kurias teisiškai reguliuojamas priverstinis teismo sprendimų ir kitų organų aktų vykdymas. Teisės principams suteikiama didelė reikšmė ne tik teisės moksle, bet ir teisės taikymo praktikoje. Praktiškai nei vienas Rusijos Federacijos Konstitucinio teismo sprendimas neapsieina be nuorodų į vienus ar kitus principus, kuriais remiantis teismas priima vienokį ar kitokį sprendimą. Teisės principai apibrėžiami kaip teisėje išreikšti, charakterizuojantys jos turinį normatyviniai vadovaujantys pradai. „Normatyvinis“ reiškia įtvirtintas teisės normose, o „vadovaujantis“ – toks, kuriuo reiktų vadovautis. Taigi vykdyto proceso principai – charakterizuojantys jo turinį normatyviniai vadovaujantys pradai, kuriais reiktų vadovautis priverstinio teismo ir kitų organų sprendimų vykdyto sferoje².

Minėtas autorius mano, kad „vykdyto proceso principais galėtų būti tie, kurie įtvirtinti teisės normose“. Tačiau teisės normose ne visada įmanoma išvelgti labai aiškiai suformuluotą vieną ar kitą principą, juo labiau tikslų principo pavadinimą. Dažnai konkreto principo įvardijimas ar jo buvimas apskritai nustatoma tik analizuojant ir aiškinant teisės normų visumą. Viena vertus, kai kurios teisės normos gali pateikti tik patį principo

¹ LAUŽIKAS, E.; NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p. 132.

² ИЛЪИН, С. Е., *Принципы исполнительного производства* [interaktyvus] [žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą <http://www.lib.csu.ru/vch/9/2005_01/012.pdf>.

pavadinimą, o jo esmę nusako jau kitos vykdymo teisės normos. Kartais teisės normoje yra tik trumpas principo turinio apibūdinimas, o patį principą pavadina teisės doktrina.

Kitas mokslininkas – D. H. Valejevas – konstatuoja, kad klausimas dėl principų sampratos daugelyje teisės šakų diskutuotinas. Skirtingų nuomonių išsakymas yra nulemtas to, kad atskleidžiant principų sampratą, naudojami skirtingi kriterijai šio reiškinio turinio aiškinimui. Jo nuomone, vykdymo proceso principais reiktų laikyti visumą teisės normose įtvirtintų fundamentalių nuostatų, kurios apibrėžia procesinių santykių, atsirandančių vykdymo procese, esmę ir turinį¹. Panašiai principus apibrėžia ir atkreipia dėmesį į jų reikšmę E. N. Kuznecovas, rašydamas apie Prancūzijos vykdymo procesą: principus, kurių laikantis realizuojamas priverstinis vykdymas, galima apibrėžti kaip visumą teisės normose įtvirtintų pagrindinių nuostatų, apibūdinančių vieningo sudėtingo teisinio santykio, atsirandančio vykdymo procese, esmę ir turinį. Kalbant apie Prancūzijos vykdymo proceso prigimtį ir teisinių santykių pobūdį šioje sferoje, būtina sustoti ties klausimu apie principus, formuojančius naują Prancūzijos vykdymo procesą ir esančius atskaitos tašku plėtojantis teisės šakai, įstatymų leidybos sistemai bei visai vykdymo sistemai².

Principų reikšmė yra keleriopa. Labai svarbu suvokti praktinę principų reikšmę, nors dažnai manoma, kad principų aiškinimas – teorijos, o ne praktikos reikalas. Deja, su tuo negalima sutikti. Tiek teismų praktika, tiek teisės doktrina patvirtina, kad galima skirti keturias sritis, kur principai yra svarbiausi.

Principai labai svarbūs įstatymų leidybai, t. y. jie atlieka reglamentavimo funkciją. Ši funkcija reiškia, kad valstybė, reglamentuodama santykius ir leisdamą įstatymus vykdymo teisės srityje, turi atsižvelgti į vykdymo teisės principus, taip pat ir į bendrus visam civiliniam procesui principus.

Taip pat principai atlieka interpretavimo funkciją. Ši funkcija reiškia, kad vykdymo teisės normas būtina aiškinti ir taikyti remiantis principais, t. y. aiškinamos normos turiniui reikia suteikti tokią reikšmę, kad ji atitiktų principų dvasią ir jiems neprieštarautų.

Trečia, principai atlieka teisės spragų užpildymo funkciją, tai reiškia, kad susidūrus su teisės spraga ir nesant galimybės taikyti įstatymo analogiją, problemą reikia spręsti vadovaujantis teisės principais.

¹ ВАЛЕЕВ, Д. Х. Исполнительное производство в системе права. Из *Правоведение* [interaktyvus]. 2001, nr. 5 [žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą

<<http://www.law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>>.

² КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт – Петербургского университета, 2005, p. 50.

Principai atlieka ir kolizijų šalinimo funkciją. Tai reiškia, kad, esant dviejų ar daugiau normų kolizijai, pirmumą reikia teikti tai normai, kuri labiau atitinka teisės principų esmę.

Be to, principai labai svarbūs teisiškai argumentuojant, taigi atlieka argumentavimo funkciją: vykdymo proceso dalyviai gali panaudoti vykdymo teisės principus kaip savo reikalavimų ar gynybos argumentus. Pavyzdžiui, skolininkas, prašydamas žalos, padarytos antstolio veiksmais, atlyginimo, gali motyvuoti tuo, kad vykdant išieškojimą, buvo nesilaikyta kurių nors principų.

Tačiau nereikėtų suabsoliutinti teisės principų reikšmės ir jų taikymo. Principas, kaip kiekviena abstraktaus pobūdžio taisyklė, gali turėti išimčių (lot. *nulla regula sine exceptione*)¹. Pavyzdžiui, vykdymo procese galima išskirti savanoriško teismo sprendimo įvykdymo skatinimo principą, tačiau ne visais atvejais privaloma siųsti raginimą skolininkui, kad jis būtų paskatinamas įvykdyti teismo sprendimą.

Taip pat pažymėtina, kad vykdymo teisės principai gali būti taikomi tik sąžiningiems vykdymo proceso dalyviams. Asmenims, piktnaudžiaujantiems procesu ir kitaip nesąžiningai ir neteisėtai besielgiantiems, principai negalioja. Absoliučiai taikant proceso principus nesąžiningiems vykdymo proceso dalyviams, būtų pažeidžiami sąžiningos šalies interesai.

Svarbus aspektas yra tai, kad vykdymo teisėje galiojantys principai tarpusavyje yra susiję. Todėl vieno principo pažeidimas reiškia ir kito principo pažeidimą. Pavyzdžiui, pažeidžiant bendradarbiavimo pareigą, kartu pažeidžiamas vykdymo proceso operatyvumo principas, nesilaikoma draudimo piktnaudžiauti vykdymo procesu. Taigi pažeidus vieną principą įvyksta tarsi grandininė reakcija, reiškianti daugelio principų pažeidimą.

Kalbant apie civilinio proceso ir vykdymo proceso principų santykį yra svarbu išskirti dvi priešingas nuomones dėl teisinės vykdymo proceso prigimties. Pirmoji nuomonė, kad vykdymas yra sudedamoji civilinio proceso dalis ir reiškia proceso civilinėje byloje tęsinį. Šios nuomonės šalininkai, vykdymo procesą laikydami savarankiška civilinio proceso stadija, mano jį turint būti reguliuojamą civilinio proceso kodekso normų ir apibūdina kaip paskutinę bylos, iškeltos pagal suinteresuoto asmens pareiškimą, stadiją, kai ieškovas pradeda valdyti jam teismo sprendimu priteistą turtą. Iš tiesų daugelyje šalių vykdymą reguliuoja civilinio proceso kodekso normos. Vykdymui reguliuoti yra skirti Prancūzijos, Italijos, Vokietijos,

¹ LAUŽIKAS, E.; NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p. 134.

Ispanijos, Graikijos, Japonijos ir kitų šalių civilinio proceso kodeksų skyriai ir knygos¹. Remiantis šia nuomone, galima būtų teigti, kad, jeigu vykdymas yra viena iš civilinio proceso stadijų, vadinasi, vykdymo procese neginčytinai turi veikti civilinio proceso bendrieji principai arba vykdymo proceso principai turėtų būti išvesti iš civilinio proceso principų. Tačiau yra šalių, kurių civilinio proceso kodeksuose nėra normų, reguliuojančių teismo sprendimų vykdymą. Švedijoje, JAV, Olandijoje, Austrijoje, Kanadoje, Suomijoje, Norvegijoje priverstinį teismo sprendimų vykdymą reguliuoja konkretūs įstatymai, o ne civilinio proceso kodeksai. Matyt, ši aplinkybė lėmė antrąją nuomonę, kad vykdymas nėra tos pačios bylos tęsinys, o visiškai atskiras, savarankiškas procesas, kurį reguliuoja savarankiška teisės šaka – vykdymo proceso teisė². Tokia nuomonė turėtų lemti ir tam tikrą požiūrį į vykdymo teisės principus: jei egzistuoja atskira teisės šaka, vadinasi, turi egzistuoti ir specifiniai principai, būdingi tik šiai teisės šakai ir vykdymo proceso principai nėra išvesti iš civilinio proceso principų.

Prancūzijoje taip pat nėra vieningos nuomonės dėl vykdymo proceso prigimties. Tradiciškai vykdymo procesas prancūzų teisės sistemoje buvo tyrinėjamas kaip civilinio proceso teisės dalis³. Tačiau paskutiniu metu kai kurie Prancūzijos vykdymo proceso specialistai (ypač Žakas Isnaras (*Jacques Isnard*), Tarptautinės antstolių sąjungos prezidentas) pažymi, kad po vykdymo proceso reformos, realizuotos 1991-1992 m., priverstinio vykdymo procedūros galutinai atsiribojo nuo civilinio proceso. Tuo pačiu pabrėžiama faktiškai susiklosčiusi autonomija, vykdymo proceso nepriklausomumas⁴.

Rusijoje taip pat susiklostė dvi priešingos nuomonės. Dėl vykdymo teisės atskirumo pasisako M. K. Jukovas, V. M. Šerstiukas, D. H. Valejevas, O. V. Isaenkova, I. M. Zaicevas, I. V. Rešetnikova ir kt. Antra grupė autorių kaip ir anksčiau vykdymo procesą laiko baigiamąja civilinio proceso stadija. Prie šių autorių galima priskirti M. S. Šakareną, E. G. Strelcovą, A. K. Serguną, L. F. Lesnicką, J. K. Osipovą, M. K. Treušnikovą, A.P. Peršiną, M. D. Olegovą, V. K. Pučinkovą ir kt. Vykdymo teisės atskyrimo šalininkai principus, veikiančius vykdymo procese, skirsto į tris grupes⁵:

¹ LAUŽIKAS, E.; NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005. II t., p. 495-496.

² *Ibid.*, p. 496.

³ COUCHER, G. *Voies d' exécution*. 6e éd., p. 3.

⁴ КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт – Петербургского университета, 2005, p. 46.

⁵ ВАЛЕЕВ, Д. Х. Исполнительное производство в системе права. Iš *Правоведение* [interaktyvus]. 2001, nr. 5 [žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą:

<<http://www.law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>>.

- 1) Pagrindiniai (konstituciniai) principai. Jie egzistuoja visuose procesiniuose santykiuose. Prie tokių priskiriamas teisėtumo principas, reiškiantis, kad žmogus, jo teisės ir laisvės yra didžiausia vertybė, o teisių ir laisvių pripažinimas, apsauga yra valstybės pareiga. Taip pat lygiateisiškumo principas, nes visi lygūs prieš įstatymą, o taip pat ir vykdymo procese. Teisinės pagalbos principas (Pagal Rusijos Federacijos konstitucijos 48 str. kiekvienam garantuojama teisė gauti kvalifikuotą teisinę pagalbą).
- 2) Tarpšakiniai principai. Jie būdingi keletui teisės šakų ir veikia ne tik vykdymo procese, bet ir civilinio proceso teisėje, baudžiamajame procese, arbitražo procese.
- 3) Vykdymo proceso principai. D. H. Valejevas prie šios grupės priskiria skolininko asmens neliečiamumo principą, lėšų minimumo, reikalingo skolininko ir jo šeimos pragyvenimui, neliečiamumo principą, proporcingo išieškotų sumų paskirstymo tarp išieškotojų principą. M. K. Jukovas šiai grupei priskiria tokius principus: sprendimų vykdymo geranoriškumo, priėmusio sprendimą organo dalyvavimo to sprendimo vykdyme, visiško ir teisingo reikalavimų patenkinimo, vykdančio sprendimą organo aktyvumo ir iniciatyvumo. O. V. Isaenkova išskiria išieškotojo interesų prioriteto, vykdymo organo veiksmų teisminės kontrolės principus.

Vykdymo teisės išskyrimo šalininkai sako, kad kai kurie principai, priskiriami prie antrosios grupės ir veikiantys civiliniame procese, vykdymo procese neveikia arba pasireiškia jame savitai. Tačiau tie, kurie laiko vykdymo procesą civilinio proceso dalimi, žybaus „savitumo“ neižvelgia o į nuostatą dėl kai kurių principų neveikimo atsako, kad tai yra taip pat dėsninga kaip ir netaikymas, pavyzdžiui, civilinės bylos iškėlimo, pasirengimo teismo posėdžiui stadijose tokių principų kaip nepertraukiamumas, objektyvus teisingumas ir kt. Taip pat pastebima, kad tarp vykdymo teisės atskyrimo šalininkų nėra vieningos nuomonės dėl principų, būdingų tik vykdymo procesui (kiekvienas išskiria kitokius principus), o tai parodo jų neakivaizdumą¹.

¹ КОПСАК, А.С. К вопросу о месте исполнительного производства в системе права. Из *Вестник ВХС РБ* [interaktyvus]. 2004, nr. 3 [žiūrėta 2007-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.court.by/vestnik/5-2004/dc1fe0bd4fb1e35d.html>>.

Lietuvoje vykdymo procesą reguliuoja Civilinio proceso kodeksas ir teismo sprendimų vykdymas įvardinamas kaip viena iš civilinio proceso stadijų¹. Vadinasi, principai, išdėstyti CPK antrajame skyriuje, o taip pat išskirti civilinio proceso teisės doktrinoje, turėtų būti taikomi ir vykdymo procese. Žinoma, reikia atsižvelgti į tai, jog kai kurie principai būdingi tik konkrečioms civilinio proceso stadijoms ir todėl visai neveikia vykdymo procese arba veikia labai ribotai. Pavyzdžiui, teismo nagrinėjimo vientisumo ir teisėjų sudėties nekintamumo, teisėjų pasitarimo slaptumo, teisėjo vadovavimo procesui, laisvo įrodymų vertinimo principai paprastai pasireiškia tik teismo nagrinėjimo stadijoje. Žodinio proceso principas, kuris vyrauja nagrinėjant bylą teisme, vykdymo procese, atvirkščiai, neturi didelės reikšmės, t. y. čia jau dominuoja rašytinis procesas ir galbūt įmanoma išskirti priešingą – rašytinio proceso principą (vykdymo proceso metu iškylančius klausimus antstolis išsprendžia motyvuotu rašytiniu patvarkymu; antstolis, priėmęs vykdomąjį dokumentą, gali, tačiau neprivalo iškviesti skolininką ir išieškotoją, išaiškinti jiems jų teisės ir pareigas, išklausyti jų pasiūlymus dėl vykdomojo dokumento vykdymo; skolininkui siunčiamas raštiškas raginimas įvykdyti sprendimą; teisėjas antstolio nušalinimo klausimą paprastai išsprendžia užrašydamas rezoliuciją nušalinimo pareiškime ir tik prireikus gali kviešti, išklausyti vykdymo proceso dalyvius bei antstolį²). Vykdymo procese ribotai veikia ir viešumo principas. Teigiama, kad proceso viešumas pasireiškia tik nagrinėjant bylą iš esmės t. y. esant trečiajai civilinio proceso stadijai (viešumas be išlygų galioja ir nagrinėjant bylą apeliacine ar kasacine tvarka)³. Tačiau jei turėtume omenyje viešumą siaurąja prasme t. y. kaip vykdymo proceso dalyvių, o ne visuomenės teisę tiesiogiai dalyvauti atliekant vykdymo proceso veiksmus, tai akivaizdu, jog viešumas egzistuoja ir vykdymo procese (pagal CPK 639 str. 1 d. 1 p., 643 str. 1 d. 1 p. išieškotojas ir skolininkas turi teisę dalyvauti patys ar per savo atstovus atliekant priverstinio vykdymo veiksmus). Taip pat negalima paneigti bylos medžiagos viešumo, nors šis principas apribotas keliais aspektais (skolininkas negali susipažinti su tais dokumentais, su kuriais supažindinimas trukdo vykdyti išieškojimą (CPK 643 str. 1 d. 2 p.), bylos medžiaga laikoma vieša, kai vykdomasis dokumentas toje byloje jau

¹ LAUŽIKAS, E.; NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p. 48. NEKROŠIUS, V. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai. *Teisė*, 2002, nr. 43, p. 159.

² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340).

³ LAUŽIKAS, E.; NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p. 165.

įvykdytas¹, informacija apie fizinio asmens privataus gyvenimo aplinkybes bei profesines paslaptis arba juridinių asmenų komercinės paslaptis, gauta ar paaiškėjusi vykdant vykdomuosius dokumentus, konstatuojant faktines aplinkybes, įteikiant ar perduodant dokumentus, negali būti atskleidžiama ar pateikiama, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus²).

Reiktų pažymėti, kad kai kurie civilinio proceso principai pilnai veikia vykdymo procese be jokios esminės specifikos, o jų turinys vykdymo proceso kontekste lieka toks pats. Prie tokių galima būtų priskirti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos principą, kuris reiškia, kad visi fiziniai asmenys, atitinkantys sąlygas, išdėstytas Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatyme, gali gauti nemokamą pirminę ar antrinę teisinę pagalbą. Pirminė teisinė pagalba – šio įstatymo nustatyta tvarka teikiama teisinė informacija, teisinės konsultacijos ir dokumentų, skirtų valstybės ir savivaldybių institucijoms, išskyrus procesinius dokumentus, rengimas. Be to, ši teisinė pagalba apima patarimus dėl ginčo sprendimo ne teismo tvarka, veiksmus dėl taikaus ginčo išsprendimo ir taikos sutarties parengimą. Antrinė teisinė pagalba – dokumentų rengimas, gynyba ir atstovavimas bylose, įskaitant vykdymo procesą, atstovavimas išankstinio ginčo sprendimo ne teisme atveju, jeigu tokią tvarką nustato įstatymai ar teismo sprendimas. Be to, ši teisinė pagalba apima bylinėjimosi išlaidų bylose, išnagrinėtose civilinio proceso tvarka, su bylos nagrinėjimu administracinio proceso tvarka susijusių išlaidų ir su baudžiamojoje byloje pareikšto civilinio ieškinio nagrinėjimu susijusių išlaidų atlyginimą³.

Be esminės specifikos vykdymo procese veikia ir valstybinės kalbos principas, įtvirtintas Konstitucijos 117 str., taip pat CPK 11 str. Pagal CPK 597 straipsnį, jeigu vykdymo proceso šalys nemoka lietuvių kalbos, jų rašytiniu prašymu antstolis kviečia vertėją, kad šis dalyvautų atliekant vykdymo veiksmus. Tuo atveju, kai atliekant vykdymo veiksmą paaiškėja, kad jame dalyvaujančiam išieškotojui ar skolininkui reikalingas vertėjas ir nėra galimybių nedelsiant užtikrinti vertėjo dalyvavimą, antstolis ar kitas jo pakviestas asmuo gali versti atliekamo procesinio veiksmo turinį, tačiau šiuo atveju turi būti daromas vertimo garso įrašas. Jeigu vykdymo veiksmai buvo atlikti dalyvaujant vertėjui, apie vertėjo dalyvavimą nurodoma procesiniuose dokumentuose, kurie buvo surašyti atliekant vykdymo veiksmus dalyvaujant

¹ Duomenų apie vykdomųjų dokumentų priėmimą ir vykdymą, faktinių aplinkybių konstatavimą bei dokumentų perdavimą ar įteikimą, saugojimo, apskaitos, naudojimo ir sunaikinimo tvarka (su pakeitimais ir papildymais), patvirtinta Teisingumo ministro 2002 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. 202 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 71-2990).

² Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 53 - 2042).

³ Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios 2005, Nr. 18-572).

vertėjui. Išieškotojui ar skolininkui siunčiami antstolio procesiniai dokumentai taip pat turi būt surašomi lietuvių kalba.

Toliau aptarsime tik tuos civilinio proceso bendruosius principus, kurie pripažįstami turintys didelę reikšmę ne tik Lietuvos, bet ir užsienio valstybių vykdymo procesuose (dispozityvumo, bendradarbiavimo, vykdymo proceso operatyvumo bei efektyvumo); nors iš esmės jie veikia panašiai kaip civiliniame procese, galima išvelgti ir tam tikrą specifiką, nulemtą procesinių taisyklių savitumo. Po to bus nagrinėjami principai, pasireiškiantys tik vykdymo procese: manytina, kad tokie principai egzistuoja nepriklausomai nuo požiūrio į vykdymo proceso prigimtį (nesvarbu ar vykdymas laikomas civilinio proceso stadija ar atskira teisės šaka). Tačiau kai kuriuos iš tų principų galima laikyti išvestais iš civilinio proceso principų. Pavyzdžiui, antstolio nepriklausomumo ir nešališkumo principas – teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principo atspindys vykdymo procese. Antstolio reikalavimų privalomumo principas primena teisėjo vadovavimo procesui principą, nes abiem šiais principais siekiama įgyvendinti panašius tikslus: kontroliuoti proceso dalyvių veiksmus, siekiant greitesnio ir efektyvesnio proceso.

2. Vykdymo teisės principai ir jų turinys

2. 1. Bendrųjų civilinio proceso principų veikimas vykdymo procese

2. 1. 1. Vykdymo proceso operatyvumo principas

Operatyvumo principas reiškia, kad vykdymo procese antstolis turi aktyviai imtis vykdymo veiksmų, kad teismo sprendimas būtų kuo greičiau įvykdytas ir taip įgyvendintos išieškotojo teisės bei teisėti interesai („antstolis privalo savo iniciatyva imtis visų teisėtų priemonių, kad sprendimas būtų kuo greičiau ir realiai įvykdytas, ir aktyviai padėti šalims ginti jų teises bei įstatymų saugomus interesus“ – CPK 634 str. 2 d.). Antstolis, priėmęs vykdyti vykdomąjį dokumentą, gali iškviesti skolininką ir išieškotoją, išaiškinti jiems jų teises ir pareigas, numatytas CPK 639, 640, 643, 644 straipsniuose, išklausti jų pasiūlymus dėl vykdomojo dokumento įvykdymo, įteikti skolininkui raginimą įvykdyti sprendimą, užklausti reikiamus asmenis dėl skolininko turto ir atlikti kitus parengiamuosius veiksmus, reikalingus operatyviam ir efektyviam išieškojimui.

Vykdyimo proceso operatyvumo principą iš dalies įgyvendina ir skubaus sprendimų vykdymo institutas; CPK pateikia labai trumpą skubiai vykdytinų sprendimų sąrašą, kuris išreiškia būtinybę užtikrinti pagrindines žmogaus teises, jo egzistencinį minimumą, taip pat apginti visuomenei itin reikšmingas vertybes¹.

Skubaus vykdymo atveju teismo sprendimas ar nutartis (ar jų dalys) pradedami vykdyti dar jiems neįsiteisėjus. Skubiai vykdytinų sprendimų ar nutarčių apskundimas jų vykdymo nesustabdo. Teismas privalo nukreipti skubiai vykdyti sprendimus ar nutartis:

- ✓ dėl išlaikymo priteisimo;
- ✓ dėl darbo užmokesčio priteisimo – sprendime nustatyta dalis neviršija vieno mėnesio vidutinio darbo užmokesčio;
- ✓ dėl iškeldintų iš gyvenamųjų patalpų asmenų įkeldinimo;
- ✓ nutartis dėl bankroto ar restruktūrizavimo bylos iškėlimo;
- ✓ nutartis (sprendimus) dėl banko akcinio kapitalo sumažinimo.

Skubaus vykdymo atvejais pagal išieškotojo rašytinį pareiškimą vykdomąjį raštą ne vėliau kaip kitą darbo dieną po sprendimo priėmimo išieškotojui išduoda skubiai vykdytiną sprendimą priėmęs pirmosios, apeliacinės instancijos ar kasacinis teismas (CPK 646 str. 2 d.). Vykdomuosius veiksmus antstolis skubaus vykdymo bylose privalo pradėti ne vėliau kaip kitą dieną po vykdomojo dokumento priėmimo vykdyti, tuo tarpu kitose bylose – ne vėliau kaip per penkias dienas nuo vykdomojo dokumento priėmimo vykdyti.

Užtikrinant vykdymo proceso operatyvumo principą, nustatomi terminai ne tik vykdymo veiksmų pradėjimui, bet ir kitiems veiksams atlikti, pavyzdžiui:

- antstolis, gavęs vykdyti vykdomąjį dokumentą, per tris dienas, o skubaus vykdymo atvejais – nedelsdamas, privalo patikrinti, ar nėra akivaizdžių kliūčių vykdomajam dokumentui priimti ir vykdymo veiksams pradėti (CPK 651 str. 1 d.);
- apylinkės teismas pareiškimus su vykdymo procesu susijusiais klausimais išnagrinėja ne vėliau kaip per septynias dienas nuo jų gavimo (CPK 593 str. 2 d.);
- jeigu skolininkas per raginime įvykdyti sprendimą nustatytą terminą teismo sprendimo neįvykdo, antstolis ne vėliau kaip per dešimt dienų nuo tos dienos, kurią

¹ NEKROŠIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II–III dalys*. Vilnius: Justitia, 2005.

pasibaigė terminas įvykdyti sprendimą, pradeda jį vykdyti priverstinai (CPK 624 str. 1 d.);

- antstoliui pareikšto nušalinimo klausimą antstolio buvimo vietos apylinkės teismo teisėjas turi išspręsti ne vėliau kaip per tris darbo dienas (CPK 637 str.);
- kai antstolis nusišalino arba yra nušalintas, išieškotojas per 10 darbo dienų turi teisę pasirinkti kitą antstolį vykdyti išieškojimą pagal vykdomąjį dokumentą (CPK 636 str. 5 d.);
- jeigu vykdomajame dokumente įvykdymo terminas nenustatytas, antstolis skolininkui įvykdyti sprendimą paskiria dešimt dienų, skaičiuojant nuo raginimo įteikimo dienos (CPK 659 str. 1 d.);
- skolininkas ar išieškotojas, dalyvavę areštuojant turtą, prieštaravimus dėl turto įkainojimo gali pareikšti ne vėliau kaip per penkias dienas, skaičiuojant nuo turto arešto dienos (CPK 681 str. 3 d.).

Taigi Lietuvos CPK numato daugybę terminų įvairiems vykdymo veiksams atlikti, bet nėra nustatyta jokie bendro termino, per kurį antstolis privalėtų galutinai įvykdyti sprendimą. Tuo tarpu Rusijos federaliniame įstatyme „Dėl vykdymo proceso“ pasakyta, kad vykdymo veiksmai turi būti atlikti ir reikalavimai, esantys vykdomajame dokumente, įvykdyti per 2 mėnesius nuo tos dienos, kai antstolis gavo vykdomąjį dokumentą (13 str.)¹.

Apie būtinybę įvykdyti teismo sprendimą per protingą terminą yra pasisakęs ir Europos Žmogaus teisių teismas. 2003 m. spalio 23 d. byla Timofejevas prieš Rusiją: sprendimas, ieškovui suteikiantis teisę į nuostolių atlyginimą, nebuvo įvykdytas per trejus metus; teismas nusprendė, kad ieškovas neturi „kęsti valstybės nepajėgumo“, liečiančio neteisėtas antstolio priemones, procedūros atidėjimus, proceso aiškumo trūkumą ir negerai, jog valstybė per tokį periodą negrąžino skolos, kylančios iš teismo sprendimo². Teismo sprendimo įvykdymas yra fundamentalios asmens teisės į teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą sudedamoji dalis. 1997 m. kovo 19 d. byloje Hornsby prieš Graikiją Žmogaus teisių teismas pažymėjo, kad teisė į teismo procesą, numatyta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str., būtų iliuzinė, jei valstybės nacionalinė teisinė sistema leistų, kad teismo sprendimas liktų neefektyvus ir taip būtų padaryta žala ieškovui.

¹ Rusijos Federacijos 1997 m. birželio 4 d. federalinis įstatymas „Dėl vykdymo proceso“ (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://law.rambler.ru/library/norubs/9957/index.html>>.

² *Le nouveau visage de l'huissier de justice européen*. Colloque International des Huissier de Justice. Kraków 27 et 28 février 2004, p. 76.

Teisėjas gali priimti patį geriausią sprendimą, kuris jam kainuos daug laiko ir jėgų, bet tas sprendimas liks visiškai bevertis, jei nebus įvykdytas per protingą terminą¹.

2. 1. 2. Dispozityvumo principas

Šis principas ypač plačiai veikia pradinėse civilinio proceso stadijose: pasirengiant nagrinėti bylą teisme, taip pat teismo proceso metu, bet negalima paneigti dispozityvumo principo egzistavimo ir vykdymo procese. Dispozityvumo principas vykdymo procese reiškia, kad šalys, neperžengdamos įstatymų nustatytų ribų, gali rinktis savo elgesio modelį. Šalys yra savo teisių šeimininkės: jos gali jomis naudotis, o gali ir nesinaudoti, gali perleisti kitiems asmenims ir tokiu būdu veikti vykdymo proceso eigą. Dispozityvumo principo pavyzdžių Lietuvos vykdymo procese yra daug:

- 1) Vykdymo procesas paprastai prasideda tik išieškotojo iniciatyva: jis sprendžia ar pateikti vykdomąjį dokumentą antstoliui ir kada pateikti (žinoma nepraleidžiant CPK numatytų terminų). Be vykdomojo dokumento antstoliui atlikti vykdymo veiksmus yra draudžiama (CPK 586 str. 2 d.).
- 2) Net ir iniciavęs vykdymo procesą, išieškotojas gali atsisakyti išieškojimo (CPK 693 str. 8 p.), paduodamas pareiškimą dėl išieškojimo atsisakymo raštu antstoliui, kuris vykdo sprendimą. Antstolis, gavęs pareiškimą dėl išieškojimo atsisakymo, savo patvarkymu išsprendžia klausimą dėl vykdomosios bylos nutraukimo (CPK 641 str. 2 d.).
- 3) Vykdamas sprendimus, kada skolininko gyvenamoji vieta nežinoma, išieškotojas gali prašyti skelbti skolininko paiešką per policiją (išskyrus bylas dėl išlaikymo išieškojimo, dėl atlyginimo žalos, padarytos suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu, taip pat gyvybės atėmimu, bylas dėl vaiko perdavimo, kai vaiko buvimo vieta nežinoma: šiuo atveju dispozityvumas neveikia, nes antstolis turi pareigą paskelbti paiešką nepriklausomai nuo išieškotojo prašymo buvimo).
- 4) Skolininkas irgi gali nulemti, kad vykdymo procesas išvis neprasidėtų, patenkindamas išieškotojo reikalavimą dar nepradėjus vykdymo proceso. Skolininkas gali lemti ir pradėto vykdymo proceso greitą užbaigimą, jei

¹ *Ibid.*

įvykdytų teismo sprendimą per raginime įvykdyti sprendimą nurodytą terminą.

- 5) Vykdomo proceso šalys gali sudaryti taikos sutartį ir taip sąlygoti vykdomosios bylos užbaigimą.
- 6) Šalys gali dalyvauti vykdomo procese pačios arba per savo atstovus (CPK 599 str.).
- 7) Šalys gali skusti antstolio veiksmus arba nepasinaudoti šia teise.
- 8) Tiek skolininkas, tiek išieškotojas gali atlikti veiksmus, dėl kurių varžytynės neįvyktų¹. Antai skolininkas iki varžytynių pradžios gali pats arba pavedęs kitiems asmenims rasti iš varžytynių parduodamo turto pirkėją. Savo ruožtu išieškotojas gali pareikšti norą pasiimti turtą natūra.
- 9) Varžytynėse dalyvaujantis skolininkas turi teisę nurodyti, kurie tose varžytynėse parduodami daiktai turėtų būti parduodami pirma kitų. Antstolis šio skolininko nurodymo privalo laikytis (CPK 715 str.).
- 10) Kai antstolis nusišalina arba yra nušalinamas, ne teismas, ne antstoliai o pats išieškotojas turi teisę pasirinkti kitą antstolį.

Prancūzijoje dispozityvumo principas, dar vadinamas išieškotojo laisvės principu, minimas kaip pagrindinis vykdomo proceso principas. Jis senajame Prancūzijos civilinio proceso kodekse nebuvo suformuluotas, tačiau buvo pripažįstamas teismų praktikos². Dabar 1991 m. liepos 9 d. įstatyme³ tiesiogiai įtvirtinta nuostata, kad bet kuris išieškotojas gali, laikydamasis įstatymo numatytų sąlygų, priversti skolininką vykdyti savo prievoles (22 str.). Ši nuostata laikoma naujos įstatymų leidybos (vykdomo proceso srityje) dvasios išraiška: patvirtinti išieškotojo teisę įgyvendinti reikalavimo teisę, neatsižvelgiant, koks jos atsiradimo pagrindas (įstatyminis, sutartinis ar deliktinis) ar objektas (piniginis ar kitas reikalavimas), tačiau laikantis terminų, sąlygų ir ribų, numatytų įstatyme, tam, kad išvengtų taip vadinamo „nekontroliuojamo“ vykdomo. Minėtos nuostatos veikimas turi ribas: pirmiausia, prioritetas atiduodamas nematerialių daiktų (*biens incorporels*) areštui. Materialių daiktų (*choses corporelles*) areštavimui, turint tikslą juos parduoti tam, kad patenkinti išieškotojo reikalavimus, reikia turėti papildomą dokumentą. Išieškojimo nukreipimas į reikalavimo

¹ LAUŽIKAS, E.; NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005. II t., p. 530.

² КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт – Петербургского университета, 2005, p. 50, 63.

³ Prancūzijos Respublikos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdomo procedūrų reformos (J. O. n° 163 du 14 juillet 1991).

teisę, kurios suma mažesnė nei 535 eurai, naudojant arešto – pardavimo būdą, galimas tik teismo leidimu, arba jeigu nėra galimybės areštuoti depozitinę sąskaitą arba darbo užmokestį¹.

Kalbant apie dispozityvumo principo ribojimą, kyla svarbus klausimas dėl teismo antstolio ir išieškotojo sąveikos. Pastarasis, nepaisant vykdymo proceso procedūrų, turi teisę savarankiškai išsirinkti antstolį iš antstolių, vykdančių savo funkcijas tam tikroje teritorijoje konkurenciniu pagrindu. Žinoma, išieškotojas suinteresuotas greitu ir efektyviu savo reikalavimų patenkinimu, tuo labiau, jei tie reikalavimai patvirtinti vykdomuoju dokumentu, gautu pagal nustatytą tvarką. Iš kitos pusės atsakingu už vykdymo procedūrų įgyvendinimą lieka išieškotojo atstovas – teismo antstolis, o ne pats išieškotojas. Ir jei pastarasis nori nukreipti išieškojimą į skolininko nekilnojamąjį turtą, nors tuo metu pakaktų areštuoti pinigines lėšas ar kitą kilnojamąjį turtą, būtent teismo antstolis turi nurodyti savo klientui, kad įgyvendinti tokių veiksmų negalima.

Dispozityvumo principas išreikštas ir kita nuostata: „išieškotojas gali pasirinkti priemones, reikalingas reikalavimo įvykdymo užtikrinimui ar reikalavimo teisės išsaugojimui“². Praktikoje tai pasireiškia tuo, jog pats išieškotojas turi teisę išsirinkti tą priverstinio vykdymo priemonę, tą arešto rūšį, kurią norėtų pritaikyti savo skolininkui, nenorinčiam geruoju įvykdyti savo prievolių. Be to, atsakingu už procedūros pasirinkimą bus ne tik antstolis, kaip pareigūnas, pažeidęs įstatymo reikalavimus, bet ir skolininkas, jeigu jo veiksmuose bus įžvelgtas piktnaudžiavimas teise.

Be to „išieškotojo pasirinkimo laisvės“ principas – *les choix du créancier* – pasireiškia ir toliau minimu būdu. Iš vienos pusės, išieškotojas gali paprašyti teismo antstolio pagalbos vienos ar kitos priverstinio vykdymo priemonės įgyvendinimui. Nurodytas pareigūnas neturi teisės atsisakyti, jeigu išieškotojo reikalaujama priemonė atitinka prievolės pobūdį ir jeigu antstolio siūloma išlaidų suma aiškiai neviršija pagrindinės prievolės. Iš kitos pusės, išieškotojas visada turi teisę savarankiškai bandyti įtikinti skolininką geruoju įvykdyti savo prievoles, kad nereiktų imtis priverstinių vykdymo priemonių įgyvendinimo. Šiuo atveju išieškotojas gali kreiptis į fizinius ar juridinius asmenis, kurie užsiima „bičiulišku“ išieškojimu „kitų asmenų sąskaita“ (*recouvrement amiable pour le compte d' autrui*) ir kurių

¹ Prancūzijos Respublikos 1992 m. liepos 31 d. dekretas nr. 92-755, įtvirtinantis naujas taisykles, susijusias su vykdymo procedūromis ir skirtas 1991 m. liepos 9 d. įstatymo nr. 91-650 taikymui (J. O. du 5 août 1992). 82 str.

² Prancūzijos Respublikos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdymo procedūrų reformos (J. O. n° 163 du 14 juillet 1991). 22 str.

veikla numatyta 1991 m. liepos 9 d. įstatymo 32 str. Akivaizdu, kad kalba eina apie tai, jog išieškotojas gali perleisti savo reikalavimo teisę už užmokestį specializuotiems civilinės apyvartos dalyviams, įgyvendinantiems skolų išieškojimą pagal sutartį su išieškotoju, o ne naudojant vykdymo proceso procedūras¹.

Dispozityvumo principo ribos vykdymo procese buvo nustatytos Prancūzijos teismų praktikoje. Konkrečiai, piktnaudžiavimo teise teorijos ribose buvo nustatytos sankcijos už neproporcingų arba nenumatytų arešto būdų panaudojimą. Prancūzijos vykdymo procese piktnaudžiavimas teise suprantamas kaip besaikis vykdymo realizavimo laisvės arba dispozityvumo principo naudojimas. Pavyzdžiui, arešto uždėjimas, kai tam nebuvo būtinybės. Didelių sumų blokavimas 4 metams, uždėdam areštą skolininko turtui, esančiam pas trečiuosius asmenis, tuo metu, kai išieškotojui nieko nepriklausė, buvo kvalifikuota kaip piktnaudžiavimas teise, lėmęs laisvės atėmimo bausmės pritaikymą. Analogiškai (t.y. kaip piktnaudžiavimas teise) buvo kvalifikuoti atvejai, kuomet tariamas kreditorius gavo vykdomąjį dokumentą klastotės būdu arba kai teismas, dėl skolininko nesąžiningumo ar aplaidumo neturėdamas išsamios informacijos, leido areštuoti sumą, aiškiai neproporcingą ginčo dalykui².

Piktnaudžiavimas yra ir skolininko turto, esančio pas trečiuosius asmenis, areštavimas, kai reikalavimo suma yra nereikšminga ir tuo padaroma žalos skolininkui. Piktnaudžiavimas taip pat yra tada, kai areštuojamas skolininko nekilnojamas turtas, norint išieškoti tik pagal minimalią reikalavimo teisę. Taip pat neproporcingas keletu arešto būdų panaudojimas, jei tik vieno iš jų pakaktų, kad būtų garantuotas prievolės įvykdymas. Pavyzdžiui, skolininko sąskaitų keturiuose bankuose areštavimas, kai skolininko sąskaita kiekviename iš šių bankų yra daug kartų didesnė už skolos sumą. Arba keletu užtikrinamojo pobūdžio³ areštų įgyvendinimo faktai, kai teisė buvo užginčyta, o nekilnojamojo turto būtų pakakę garantijų nustatymui⁴.

Nubaudimas už piktnaudžiavimą teise priklausys nuo išieškotojo kaltės. Jei jis tyčia ir pakartotinai atlieka veiksmus, kuriuos galima kvalifikuoti kaip piktnaudžiavimą teise, šis

¹ КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт-Петербургского университета, 2005, p. 65.

² VINCENT, J.; PRÉVAULT, J. *Voies d' exécution et procédures de distribution*. 18e éd. Dalloz, 1995, p. 41-42.

³ Užtikrinamojo pobūdžio priemonės (*mesures conservatoires*) Prancūzijoje suprantamos kaip tokios, kurios leidžia kreditoriui, dar neturinčiam vykdomojo dokumento, uždrausti skolininkui tvarkyti savo turtą.

⁴ *Ibid.*, p. 42.

faktas reikšmingai apsunkina jo atsakomybę. Jei dėl piktnaudžiavimo teise padaryta žala, kaip nuostolių priteisimo pagrindo užtenka net ir nedidelės kalto išieškotojo klaidos.

Įstatymas patvirtina teismų praktiką piktnaudžiavimo teise klausimu. Jis nustato, kad išieškotojas turi vykdymo būdų pasirinkimo laisvę, bet šių būdų įgyvendinimas neturi viršyti to, kas laikoma būtina prievolės įvykdymui¹. Vykdyto teisėjas turi teisę atšaukti bet kurią nereikalingą ar neproporcingą priemonę ir arešto buvimo atveju priteisti iš išieškotojo nuostolių atlyginimą, jei šis piktnaudžiavo teise.

Nors Lietuvos vykdymo proceso normos atskirai nemini draudimo piktnaudžiauti procesu principo, apie tai kalbama CPK bendrosiose nuostatose (7 str. 2 d.). Lietuvoje, kaip ir Prancūzijoje, draudimą piktnaudžiauti procesu galima būtų laikyti dispozityvumo principo ribojimu, be to, nepiktnaudžiavimas apibūdinamas kaip atskiras principas ir jis laikomas būdingu visai teisės sistemai (t. y. bendrasis teisės principas). Konstitucijos 28 straipsnyje pasakyta, kad „įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“. Taigi Konstitucija draudžia piktnaudžiauti teise, t. y. įgyvendinti savo subjektines teises tokiais būdais ir priemonėmis, kurie nesuderinami su tų teisių paskirtimi, varžo kitų žmonių teises ar daro jiems žalą. Apie piktnaudžiavimą teise yra kalbama ir teismų praktikoje: „procesinės teisės įgyvendinimas tokiu būdu, kuriuo nepagrįstai, prieštaraujant šios subjektinės teisės paskirčiai, suvaržomos kitų asmenų turimos teisės ir teisėti interesai, laikytinas piktnaudžiavimu teise – neteisėtu veiksmu. Iš neteisėtų veiksmų negali kilti jokios teisėtos pasekmės, teisė ir teismai negali pripažinti neteisėtų veiksmų bei ginti piktnaudžiaujančių teise asmenų interesus.“²

Apie nesąžiningą naudojimąsi vykdymo procesu ir kokių priemonių valstybės turėtų imtis šiuo klausimu, užsimenama ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2003 m rugsėjo 9 d. rekomendacijoje dėl teismo sprendimų vykdymo: „vykdymo procesas turėtų būti aiškiai apibrėžtas ir lengvai valdomas pabrėžiant tai, kad kai procedūros yra aiškios ir paprasta sekti jų eigą, tai leidžia šalims geriau suprasti savo padėtį ir įgyti atsakingumo, tai leidžia išvengti blogo vykdymo procedūrų naudojimo ir (arba) nesąžiningo naudojimosi procesu“.³

¹ Prancūzijos Respublikos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdymo procedūrų reformos (J. O. n° 163 du 14 juillet 1991). 22 str. 1 d.

² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 24 d. nutartis c. b. G. Kikalienė v. AB "Turto bankas", Nr. 3K-3-999/2001, kat. 84; 87.1; 115; 117.

³ *Le nouveau visage de l'huissier de justice européen*. Colloque International des Huissier de Justice. Kraków 27 et 28 février 2004, p. 78.

Įdomu tai, kad Prancūzijos vykdymo procese šalia dispozityvumo principo išskiriamas ir kitas, visiškai priešingas t. y. vykdymo proceso normų viešo pobūdžio principas, reiškiantis, kad vykdymo procesas daugiausia reguliuojamas imperatyviomis normomis, kurių taikymo negalima išvengti. Tokio principo nustatymą lėmė tai, jog išieškotojas dažnai stengėsi apeiti įstatymo taisykles ir panaudoti žymiai paprastesnes ir greitesnes procedūras, kad patenkintų savo reikalavimus. Taip pat išskiriami ir apibūdinami savarankiški šio principo aspektai: viešo normų pobūdžio principas išieškojimo nukreipimo į nekilnojamąjį turtą srityje, viešo normų pobūdžio principas išieškojimo nukreipimo į kilnojamąjį turtą srityje¹.

Rusijos vykdymo teisėje autoriai taip pat kalba apie dispozityvumo principą. Pagal D. H. Valejevą dispozityvumo principas reiškia, jog kiekvienas subjektas nepriklausomas, naudojasi laisvai savo teisėmis, be jokių kliūčių ar išorinės įtakos. Dispozityvumas vykdymo teisėje pasireiškia vykdomosios bylos iškėlimu, išieškojimo atsisakymu, taikos sutarties sudarymu tarp skolininko ir išieškotojo, atsisakymu paimti vykdymo procese iš skolininko paimtus daiktus ir kitais veiksmais. Galimybė atlikti veiksmus ar susilaikyti nuo jų numatyta ir skolininkui. Čia reiktų sutikti su tuo, jog skolininko elgesio variantų pasirinkimas praktiškai apribotas, nes jis privalo įvykdyti jurisdikcinį aktą – vykdomąjį dokumentą².

2. 1. 3. Bendradarbiavimo principas

Kooperacijos (bendradarbiavimo) principas civiliniame procese – tai nauja sąvoka ne tik Lietuvos, bet ir daugelio Europos valstybių civilinio proceso doktrinos. Vokietijoje apie šį principą imta kalbėti tik nuo 1976 m., priėmus esminius Civilinio proceso kodekso pakeitimus. Prancūzijoje nuo 1975 m., priėmus naują 1806 m. Civilinio proceso kodekso redakciją ir pan. Viena iš nedaugelio valstybių, kurioje apie kooperacijos principą kalbama jau nuo 1895 m., yra Austrija³. Apskritai dėl savarankiško kooperavimosi principo egzistavimo civilinio proceso moksle yra dvi gana priešingos pozicijos. Vieni autoriai teigia, kad tokio savarankiško principo visiškai nėra, o tai, kas bandoma juo apibrėžti, yra tik dispozityvumo principo ribojimai. Kiti autoriai vadovaujasi nuostata, kad civilinio proceso

¹ КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт – Петербургского университета, 2005, p. 53-57.

² ВАЛЕЕВ, Д. Х. Исполнительное производство в системе права. Iš *Правоведение* [interaktyvus]. 2001, nr. 5 [žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą

<<http://www.law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>>.

³ NEKROŠIUS, V. Kooperacijos principas civiliniame procese. *Teisė*, 1999, nr. 33(2), p. 36.

teisėje yra savarankiškas bendradarbiavimo principas. Lietuvos civilinio proceso teisės koncepcijoje atstovaujama antroji pozicija, t. y. vyrauja požiūris, kad yra savarankiškas bendradarbiavimo principas¹. Šis principas įtvirtintas CPK 8 straipsnyje.

Taigi manytina, kad bendradarbiavimo principas gali būti išskirtas ir vykdymo procese: jis išplaukia ne tik iš CPK bendrųjų normų, bet ir iš CPK 640 str. 1, 2 punktuose išvardintų išieškotojo pareigų bendradarbiauti su antstoliu vykdymo proceso metu bei domėtis vykdymo proceso eiga. Antstolių įstatymo 3 straipsnyje šalia kitų antstolių veiklos principų taip pat minimas ir kooperavimosi principas².

Bendradarbiavimo principas pasireiškia tuo, kad išieškotojas turi laiku pateikti antstoliui informaciją apie savo gyvenamosios vietos ar buveinės vietos pasikeitimą, laiku apmokėti vykdymo išlaidas, išskyrus atvejus, kai išieškotojas visiškai ar iš dalies atleidžiamas nuo jų mokėjimo dėl turtinės padėties arba išlaidų apmokėjimas jam yra atidėtas (Sprendimų vykdymo instrukcijos³ 28 p.). Skolininkas privalo antstolio reikalavimu raštu pateikti duomenis apie turimą turtą ir jo buvimo vietą, pas trečiuosius asmenis esantį turtą, lėšas kredito įstaigose. Antstolis taip pat turi pareigas informuoti šalis apie vykdymo proceso eigą, įteikti reikiamus dokumentus, susijusius su vykdymo procesu taip, kaip numatyta CPK normose. Pavyzdžiui, apie antstolio nusišalinimą ir nušalinimą raštu nedelsiant turi būti pranešama išieškotojui (CPK 636 str. 5 d.). Turto arešto aktas ir turto aprašas, jeigu jis yra sudarytas, antstolio yra įteikiami išieškotojui ir skolininkui pasirašytinai. Jeigu įteikti turto arešto aktą ar turto aprašą nėra galimybės, jis siunčiamas registruotu laišku (CPK 679 str.). Antstolio patvarkymo skirti ekspertizę nuorašas išsiunčiamas vykdymo proceso šalims (CPK 682 str. 1 d.).

Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2003 m. rugsėjo 9 d. rekomendacijoje dėl teismo sprendimų vykdymo sakoma, kad šalys privalo kooperuotis vykdymo procese ir skolininkas turėtų laiku pateikti informaciją apie turtą ir pajamas bei kt. informaciją. Šalių kooperavimasis, o ypač kooperavimasis su trečiaisiais asmenimis, pavyzdžiui, bankais, gali būti ypatingai naudingas surandant ir aprašant skolininko turtą, pajamas ir tuo pačiu apsaugant žmogaus teises ir gerbiant normas, liečiančias duomenų apsaugą. Skolininkų pareiga pateikti informaciją turėtų būti numatyta nacionaliniuose įstatymuose, valstybės taip

¹ LAUŽIKAS, E.; NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p. 206.

² Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 53 - 2042).

³ Sprendimų vykdymo instrukcija, patvirtinta Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4682).

pat turėtų numatyti priemones, būdus, kurie leistų teismui ir antstoliui būti aktyviems vykdymo procese¹.

Pavyzdžiui, Prancūzijos doktrina neįvardija tokio principo kaip bendradarbiavimas, tačiau neabejotinai šis principas išplaukia iš vykdymo proceso dalyvių pareigų, numatytų įstatymuose ir išaiškintų teismų praktikoje. Visų pirma skolininkui įstatymas numato taip vadinamas pasyvias pereinamas². Skolininkui gali būti taikomos arešto procedūros ir jis turi tam netrukdyti; nepagrįsti prieštaravimai gali lemti nuostolių priteisimą³. Skolininkas privalo apmokėti priverstinio vykdymo išlaidas, išskyrus atvejus, kai jos nevertinamos kaip būtinios. Bet lygiai taip pat iš skolininko laukiama aktyvių veiksmų. Pavyzdžiui, jis turi pristatyti duomenis apie egzistuojančius pirmesnius areštus, uždėtus jo turtui. Kai areštuojami materialūs daiktai, skolininkas atsako už nurodytų objektų išsaugojimą. Jis turi teisę savarankiškai organizuoti geranorišką areštuoto turto pardavimą (*vente amiable*) (arešto – pardavimo, išieškojimo iš vertybinių popierių atveju). Skolininkas, kuris siekia sukelti savo nemokumą arba jį padidinti, gali būti patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir nubaustas bauda arba netgi laisvės atėmimu (Prancūzijos Baudžiamojo kodekso 314-7 str.).

Prancūzijos 1991-1992 m. vykdymo proceso reforma palietė ir trečiųjų asmenų statusą vykdymo procese. Buvo pripažinta būtinybė tiksliai apibrėžti šių asmenų teisinę padėtį, kad būtų nustatytas suderinamumas tarp jų bendradarbiavimo su šalimis ir vykdymo proceso organais ir tarp nustatyto neutraliteto išsaugojimo vykdymo procedūrų eigoje. Vykdymo proceso reforma specifiniu būdu nagrinėja teisinius santykius, kurie iškyla tuo atveju, kai dalis turto arba piniginių lėšų, priklausančių skolininkui yra pas juridinį arba fizinį asmenį, t. y. trečiąjį asmenį. Tokiu būdu tarp išieškotojo ir trečiojo asmens, valdančio turta, priklausančių skolininkui, egzistuoja tiesioginis ryšys. Reformos eigoje buvo sustiprintos nurodytos kategorijos trečiųjų asmenų teisės, o ypač – jų pareigos – tam, kad būtų garantuotas tinkamas ir efektyvus išieškotojo reikalavimų patenkinimas ir kad būtų išvengta nesąžiningo susitarimo tarp trečiojo asmens ir skolininko, o taip pat siekiant išvengti trečiojo asmens atsisakymo padėti, bendradarbiauti vykdymo proceso eigoje⁴. Tretieji asmenys neturi sukurti kliūčių vykdymo proceso realizavimui. Dar daugiau: „jie turi bendradarbiauti ir

¹ *Le nouveau visage de l'huissier de justice européen*. Colloque International des Huissier de Justice. Kraków 27 et 28 février 2004, p. 78..

² VINCENT, J.; PRÉVAULT, J. *Voies d'exécution et procédures de distribution*. 18e éd. Dalloz, 1995, p. 10.

³ Prancūzijos Respublikos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdymo procedūrų reformos (J. O. n° 163 du 14 juillet 1991). 23 str.

⁴ КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт – Петербургского университета, 2005, p. 69-71.

padėti, kai to reikalauja įstatyminės nuostatos“ (1991 m. liepos 9 d. įstatymo dėl vykdymo procedūrų reformos 24 str.). Jei trečiasis asmuo nevykdo šių pareigų, jis gali būti įpareigotas mokėti astrentą¹, be to, tretieji asmenys, pas kuriuos yra areštuotino turto, priklausančio skolininkui, gali būti teismo įpareigoti sumokėti arešto pagrindą (24 str. 3 d.), t. y. sumokėti sumas, išieškotojo reikalaujamas įstatymo pagrindu, net jei jos viršija trečiojo asmens skolos sumą asmeniui, kurio turtui uždedamas areštas.

2. 1. 4. Efektyvumo principas

Esminis ir pagrindinis tikslas įgyvendinant antstolių veiklos reformą Lietuvoje – tai sprendimų vykdymo efektyvumo didinimas. Šiuo metu Lietuvoje prioritentinė, tačiau ne vienintelė, antstolių sistemos funkcija – užtikrinti teismų ir kitų institucijų priimtų sprendimų vykdymą. Valstybinių teismo antstolių kontorų veikla nebuvo efektyvi ir tai buvo viena pagrindinių reformos vykdymo priežasčių. Pastaruoju metu atlikti įvairūs statistiniai paskaičiavimai rodo, jog per nepilnus trejus metus antstolių veiklos efektyvumas lyginant su 2001- 2002 metais buvusi 5-7 proc. efektyvumu (priklausomai nuo bylų kategorijos) išaugo beveik keturis kartus iki 20-25 proc., o atskirose vykdomųjų bylų kategorijose – ir dar daugiau. Tai galima pailiustruoti ne tik statistiniais duomenimis. Iš esmės pasikeitė besiskundžiančiųjų antstolių veikla asmenų kontingentas – jei anksčiau 95 proc. skundų sudarė išieškotojų nusiskundimai dėl to, jog antstolis nieko nedaro ar daro viską, kad nereikėtų nieko daryti, tai dabar 95 proc. skundų sudaro skolininkų nusiskundimai. Dar vienas maloniai nustebinęs antstolių darbo efektas – tai išaugęs visuomenės sąmoningumas – vis daugiau baudų sumokama laiku (kai kuriuose rajonuose, pasirodo, netgi administracinės teisės pažeidėjų mažėja), įvairūs civiliniai ginčai vis dažniau išsprendžiami iki teismo, vis daugiau bylų baigiasi taikos sutartimi, na, o labiau linkę vilkinti procedūras asmenys skuba grąžinti ieškovui priteistas sumas dar iki teismo sprendimas bus perduotas vykdyti antstoliui².

Efektyvumą mes suprantame kaip tikslo ir rezultato santykį, kuris yra sprendimus įgyvendinančių subjektų veiklos padarinys. Visais atvejais rezultatai ir tikslai yra numatyti teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje, t. y. jie įtvirtinti individualaus reguliavimo akte, kurio

¹ Astrenta (*astreinte*) Prancūzijos vykdymo teisėje suprantama kaip netiesioginio priverstinio vykdymo priemonė, pasireiškianti įpareigojimu mokėti pinigų sumą, nustatytą termino pagrindu, kol bus įvykdytos prievolės.

² LEPEŠKAITĖ, A. *Teismo antstolių reforma ir jos rezultatai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-11-25]. Prieiga per internetą: < <http://www.alar.lt/index.php?id=0-51-40> > .

pagrindas – teisės norma¹. Bendrieji tikslai yra numatyti Lietuvos CPK 2 str.: ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdam, taip pat kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę.

Kitu savarankišku šios kategorijos komponentu yra pasiekti rezultatai. Tarp tikslo kaip idealaus laukiamo rezultato atspindžio ir konkretaus rezultato egzistuoja skirtumai, nes rezultatas yra realių teisinių santykių „tikrovės“ plotmėje, o tikslas – normatyvių paliepiamų „galimybių“ plotmėje. Teismo sprendimų realizavimo rezultatai parodo visumą objektyvių pasekmių, atsiradusių siekiant užsibrėžtų tikslų. Rezultatai – žymiai platesnė sąvoka palyginus su tikslu, kuris turi daugiau schematinį, bendrą pobūdį. Rezultatai, būdami teismų veiklos, sprendimų realizacijos visų pasekmių kompleksu, apima tiek teigiamas, tiek neigiamas, tiek tiesiogines, tiek ir netiesiogines, tiek numatytas, tiek ir nenumatytas šios veiklos pasekmes. Šia prasme rezultatyvumas – žymiai platesnė sąvoka nei sprendimų vykdymo efektyvumas. Pastaroji sąvoka apima ne visus rezultatus, o tik tuos, kurie turi teigiamą reikšmę sprendimų realizavimo charakterizavimui. Iš tikrųjų sprendimų realizacijos rezultatais gali būti tiek teigiamos tiek neigiamos pasekmės, bet tai nereiškia, kad efektyvumui priklauso ir vienos ir kitos. Manytina, kad efektyvumas aprėpia išimtinai teigiamus rezultatus².

Efektyvumo kategorijos savarankišku elementu yra funkcijos ir įstatymo numatyti metodai, priemonės, būdai, kurių pagalba pasiekiami užsibrėžti tikslai ir uždaviniai. Patirtis rodo, kad tikslų pasiekimui turi būti naudojami optimaliausi metodai, priemonės, būdai. Svarbu, kad tikslų pasiekimui būtų panaudotos adekvačios priemonės, prioritetinę reikšmę turėtų turėti pozityvaus reguliavimo priemonės ir metodai. Taigi priverstinai realizuojant sprendimus, būtinas optimaliausių, ekonomiškiausių, adekvačiausių apibrėžtiems sprendime tikslams priemonių pasirinkimas. Klaida, padaryta priemonių pasirinkime, gali lemti neigiamas pasekmes, neefektyvius rezultatus netgi tada, kai teismo sprendimo tikslas nustatytas teisingai.

Sprendimų realizavimo efektyvumo problema turi du savarankiškus aspektus. Pirmasis liečia teismo sprendimo poveikio teisiniams santykiams efektyvumą. Antrasis –

¹ ЗАВАДСКАЯ, Л. Н. *Реализация судебных решений: теоретические аспекты*. Москва: Издательство „Наука“, 1982, p. 128.

² *Ibid.*, p. 129-130.

sprendimų realizavimo veiklos efektyvumo didinimą. Toks skirstymas turi praktinę reikšmę apibrėžiant efektyvumo didinimo faktorius, kriterijus, prielaidas. Tarp minėtų efektyvumo pasireiškimų egzistuoja tarpusavio ryšys: nuo veiklos, susijusios su sprendimų realizavimu, efektyvumo būklės labai priklauso teismo sprendimo poveikio šalių elgesiui efektyvumas.

Paaikškinti vieno ar kito rezultato pasiekimą galima tik atkreipiant dėmesį į skirtingus savo prigimtimi faktorius, darančius poveikį teismo sprendimo įgyvendinimo procesui. Savarankišku faktorium, nepriklausančiu nuo teismų veiklos, nuo sprendimų įgyvendinimo veiklos, bet apibrėžiančiu sprendimų realizavimo efektyvumą socialiniame plane, yra tokia prielaida kaip teisinio reguliavimo būklė. Čia turime omenyje ne tik civilinio proceso įstatymus, bet ir įstatymų leidybą kitose teisės šakose. Tik kompleksinis, neprieštaringas, darnus teisinis reguliavimas gali sudaryti prielaidas sprendimų įgyvendinimui, realiai teisių ir įstatymų saugomų interesų apsaugai. Normos, reguliuojančios šį procesą, turi reglamentuoti ne tik teismo ir jo pareigūnų veiklą, bet ir kitų valstybinių ir visuomeninių organų veiklą, t. y. turi būti sukurtas teisinis mechanizmas, užtikrinantis skirtingų pobūdžių teismo sprendimų pavertimą subjektų veikla. Kuo geriau, detaliau bus išdirbtas realizacijos mechanizmas, kuo tiksliau nurodomos šalių teisės ir pareigos sprendimų įgyvendinimo eigoje, nustatytos sankcijos už atsisakymą realizuoti, tuo sėkmingiau bus įgyvendinami nustatyti uždaviniai¹.

Priverstinio vykdymo veiklos efektyvumas apibrėžiamas eilės tarpinių rodiklių pasiekimu. Pavyzdžiui, nukreipiant išieškojimą į darbo užmokestį, pensiją, stipendiją, kitas skolininko pajamas, tokiu rodikliu yra teisingas išskaitų dydžio suskaičiavimas; teisėtas ir pagrįstas išieškojimo nukreipimas į kitas skolininko pajamas, o ne į darbo užmokestį, išskiriant tas sumas, į kurias išieškojimas negali būti nukreipiamas; savalaikis vykdomojo dokumento išsiuntimas įmonei, įstaigai, organizacijai, kur dirba skolininkas; kontroliavimas, ar teisingai vykdomi atskaitymai iš darbo užmokesčio. Bent vieno veiksmo neįvykdymas ar nesavalaikis įvykdymas sąlygoja efektyvumo siekimo nutrūkimą ir galiausiai lemia efektyvumo sumažėjimą.

Savarankišku teismo sprendimo priverstinio vykdymo efektyvumo rodikliu yra veiksmų, numatytų teismo sprendime ir proceso teisės normose, savalaikiškumas. Būtent laiko faktorius įveda pakoregavimą materialinių teisinių tikslų siekime. Priverstinio vykdymo terminai turi tokią didelę reikšmę subjektinių teisių ir interesų apsaugai, kad tai netgi atsispindi proceso įstatymų leidyboje (daugelio veiksmų atlikimui yra nustatyti terminai). Tai

¹ Ibid., p. 132.

paaiškina, nes laiko faktorius – tai daugeliu atvejų juridiniai faktai, su kuriais susijęs teisinių santykių atsiradimas, pasikeitimas, pasibaigimas. Štai kodėl priverstinio vykdymo savalaikiškumas yra savarankiškas procesinis kriterijus, pagal kurį vertinamas priverstinio vykdymo efektyvumas.

Vertinant sprendimų realizavimo veiklos efektyvumą, mes įvertiname tik užtikrinimo formą, į kurią įeina įgyvendinimo procesas, metodas, būdas, kurių pagalba sprendžiamas interesų konfliktas. Bet subjektų realizavimo veiklos turinys – tai materialinių teisinių pasekmių pasiekimas. Tai išplaukia iš esmės pačio sprendimo, kurio reguliavimo dalyku yra ne teisė į realizavimą, o subjektų materialiniai teisiniai santykiai. Nustatyti sprendimo poveikį materialiniams teisiniams santykiams – reiškia nustatyti jo įtakos šiems santykiams laipsnį. Teismo sprendimo poveikio tikslas – pozityvus subjektų elgesys, atitinkantis modelį, įtvirtintą teisės akte. Būtent reikalavimų, interesų patenkinimas duoda galimybę įvertinti sprendimo poveikio materialiniams teisiniams subjektų santykiams efektyvumą. Taigi padėties, buvusios iki teisės pažeidimo, atstatymas, pažeidžiančių teisę veiksmų nutraukimas, pakeitimas, išieškojimas iš asmenų, pažeidusių teisę, padariusių nuostolius, galutinis pašalinimas faktų, trukdančių realizuoti teisę, leidžia įvertinti sprendimo poveikio šalių materialiniams teisiniams santykiams efektyvumą¹.

2. 2. Vykdomo proceso principai

2. 2. 1. Antstolių nepriklausomumo ir nešališkumo principas

Antstolių nepriklausomumo principas įtvirtintas Antstolių įstatyme, kur pasakyta, kad atlikdami savo funkcijas, antstoliai yra nepriklausomi ir savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, įstatymais, kitais teisės aktais, Antstolių profesinės etikos kodeksu². Šis vykdomo proceso principas reiškia visų pirma institucinį (funkcinį) antstolių nepriklausomumą, t. y. kad antstolių veiklai neturi daryti įtakos jokios valstybės valdžios ir valdymo institucijos, jie yra nepriklausomi ir finansiškai ir organizaciniu požiūriu: jie vienijasi į Lietuvos antstolių rūmus, kurie įgyvendina antstolių savivaldą. Lietuvos antstolių rūmų veikla finansuojama iš antstolių

¹ *Ibid.*, p. 138-139.

² Lietuvos Respublikos Antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 53 - 2042).

mokamų įmokų. Antstolių rūmai koordinuoja antstolių veiklą, atstovauja antstolių interesams valstybės valdžios institucijose, tarptautinėse ir užsienio valstybių organizacijose ir atlieka kitas funkcijas. Nagrinėjamas principas taip pat reiškia asmeninį antstolio nepriklausomumą sprendžiant konkrečius klausimus vykdymo procese, t. y. nepriklausomumą nuo vykdymo proceso šalių, jų atstovų, politinių partijų, verslo ar kitokių grupuočių ar išorinių jėgų. Antstolių profesinės etikos kodeksas reikalauja, kad apie bandymą daryti įtaką antstolio nepriklausomumui ar jo atliekamų veiksmų teisėtumui, duoti antstoliui teisės aktų nenumatytus ar jiems prieštaraujančius nurodymus antstolis informuotų Lietuvos Respublikos teisingumo ministrą bei Lietuvos antstolių rūmus¹.

Reikia pažymėti, kad antstolių statusas Lietuvoje iš esmės pasikeitė priėmus naują 2002 m. gegužės 9 dienos Antstolių įstatymą, kuriame įtvirtintos nuostatos, kad antstolis – tai valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas, taip pat nuostatos dėl antstolių nepriklausomumo ir savivaldos. Pagal iki tol galiojusį Teismo antstolių įstatymą teismo antstolis buvo karjeros statutinis valstybės tarnautojas, teismo antstolių kontorų darbo sąlygas užtikrino valstybė, teismo antstolių kontorų finansinį, materialinį bei techninį aprūpinimą organizavo teisingumo ministras².

Antstolių statusas įvairiose Europos šalyse skiriasi. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Danijoje, Suomijoje, Švedijoje, egzistuoja griežtas sutvarkymas, pagal kurį antstolis yra viešosios valdžios dalis ir šiam valstybės pareigūnui suteikta daug įgaliojimų bei kompetencijos³. Kitose šalyse, pavyzdžiui Prancūzijoje, Portugalijoje, piliečiams nepriimtinas toks galingas valstybės pareigūnas ir ten antstolis yra atskirtas nuo viešosios valdžios⁴. Kaimyninėje Lenkijoje 1997 m. rugpjūčio 29 d. įstatymas dėl antstolių ir priverstinio vykdymo įvedė naują antstolių teisinį statusą, susietą su profesine savivalda, taip pat pakeitė priverstinio teismo sprendimų vykdymo finansavimo būdą⁵. Taigi antstoliai įgijo platų nepriklausomumą, pradėjo veikti savarankiškai, savo pačių vardu ir jie negauna jokio atlyginimo iš valstybės biudžeto. Tarptautinės antstolių sąjungos susirinkime kalbant apie Lenkijos antstolius buvo pažymėta, kad jie veikia kaip vykdymo organas ir yra

¹ Antstolių profesinės etikos kodeksas, patvirtintas Teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymu Nr. 83 (Valstybės žinios, 2003, Nr. 34-1447).

² Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 92-2846).

³ *L'huissier de justice en Europe, utopie ou réalité ?* Union International des huissiers de Justice. 2004, p. 320.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Le nouveau visage de l'huissier de justice européen.* Colloque International des Huissiers de Justice. Kraków 27 et 28 février 2004, p. 80.

nepriklausomi, autonominiai nuo šalių bei vykdymo proceso dalyvių, tačiau antstolis yra teisminėje priežiūroje; šią priežiūrą vykdo teismo pirmininkas to regiono, kuriame antstolis veikia¹. Be to, antstolio priežiūrą vykdo ir profesinės savivaldos organai.

Kitas nagrinėjamo principo elementas – antstolio nešališkumas reiškia, kad antstolis, atlikdamas vykdymo veiksmus, turi vadovautis tik teise, neturi būti nei objektyviai, nei subjektyviai veikiamas pašalinių veiksnių. Antstolis turi būti neutralus, t.y. asmeniškai nesuinteresuotas vykdomosios bylos eiga ir jos rezultatais. Antstolių įstatyme numatyta, kad teikdamas paslaugas, antstolis privalo vengti interesų konflikto ar kitų aplinkybių, kurios galėtų kelti abejonių antstolio objektyvumu ir nešališkumu atliekant įstatymų nustatytas funkcijas (21 str. 3 d.). Pagal Antstolių profesinės etikos kodeksą, ir vykdydamas įstatymuose numatytas funkcijas, ir laisvu laiku antstolis turi elgtis taip, kad jo šeimyniniai, visuomeniniai ir kitokie interesai nekenktų jo profesinei veiklai ir nekeltų įtarimų antstolio nešališkumu. Antstolis negali priimti dovanų ir kitokių prielankumo ženklų, gauti kreditų ar kitų paslaugų, jeigu tai daroma siekiant neteisėtai paveikti vykdomosios bylos ar faktinių aplinkybių konstatavimo eigą².

Antstolio nešališkumo principo laikymasis užtikrinamas nušalinimo institutu. Antstolis negali vykdyti sprendimų ir turi nusišalinti, kai yra CPK 65 straipsnyje numatyti pagrindai. Antstolį taip pat gali nušalinti skolininkas ir išieškotojas. Nušalinimas turi būti pareiškiamas raštu, prieš pradėdant priverstinio vykdymo veiksmus. Vėliau nušalinimą pareikšti leidžiama tik tais atvejais, jeigu pareiškiantis nušalinimą asmuo apie pagrindą nušalinti sužino pradėjus vykdymo veiksmus (CPK 636 str. 2 d.). Nušalinimo pareiškimas pateikiamas pačiam nušalinamajam antstoliui. Jeigu antstolis nenušalina, nušalinimo pareiškimas ne vėliau kaip kitą darbo dieną kartu su vykdomąja byla perduodamas teisėjui, kad spręstų nušalinimo klausimą. Antstolio buvimo vietos apylinkės teismo teisėjas nušalinimo klausimą turi išspręsti ne vėliau kaip per tris darbo dienas (užrašoma rezoliucija nušalinimo pareiškime). Prireikus teisėjas gali kviesti ir išklausti nušalinimą pareiškusį asmenį, antstolį ar kitus vykdymo proceso dalyvius (CPK 637 str. 2 d.). Apie antstolio nusišalinimą ir nušalinimą raštu nedelsiant pranešama išieškotojui, kuris per 10 darbo dienų turi teisę pasirinkti kitą antstolį vykdyti išieškojimą pagal vykdomąjį dokumentą (CPK 636 str. 5 d).

¹ *Ibid.*

² Antstolių profesinės etikos kodeksas, patvirtintas Teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymu nr. 83 (Valstybės žinios, 2003, Nr. 34-1447).

2. 2. 2. Antstolio reikalavimų privalomumo principas

Šis vykdymo proceso principas reiškia, kad antstolio teisėtus reikalavimus turi vykdyti ne tik vykdymo proceso dalyviai, bet ir kiti asmenys, pavyzdžiui, kurie turi informacijos apie skolininką, pas kuriuos yra skolininko turto ir pan. Pagal CPK 585 str., antstolio reikalavimai vykdyti sprendimus, pateikti turimą informaciją apie skolininko turtinę padėtį, susipažinti su sprendimams vykdyti būtinais dokumentais ar susilaikyti nuo veiksmų, galinčių trukdyti vykdyti sprendimus, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, privalomi visiems asmenims ir turi būti įvykdyti per antstolio nustatytą terminą. Asmeniui, kuris nevykdo antstolio reikalavimo ar kitaip kliudo antstoliui vykdyti vykdomuosius dokumentus, teismas gali skirti iki vieno tūkstančio litų dydžio baudą. Jeigu antstoliui kas nors kliudo vykdyti vykdomuosius dokumentus, antstolis kliūtims pašalinti kviečia policiją.

Antstolių reikalavimų privalomumo principas atsispindi ir kitose vykdymo teisės normose:

- Skolininkas privalo kviečiamas atvykti pas antstolį (CPK 644 str. 3 p.);
- Skolininkas privalo antstolio reikalavimu raštu pateikti duomenis apie turimą turtą ir jo buvimo vietą, pas trečiuosius asmenis esantį turtą, lėšas kredito įstaigose (CPK 645 str.). Už šių reikalavimų nevykdymą arba melagingų duomenų pateikimą teismas antstolio teikimu gali skirti iki dviejų tūkstančių litų dydžio baudą arba nubausti areštu iki trisdešimties parų;
- Kadangi išieškojimas gali būti nukreipiamas į skolininko pinigų sumas ir kitokį turtą, esančius pas kitus asmenis, taip pat į pinigų sumas ir kitokį turtą, priklausančius skolininkui iš kitų asmenų, tai pastarieji antstolio reikalavimu privalo per jo nustatytą terminą pranešti, ar pas juos yra skolininko pinigų bei kitokio turto, taip pat ar jie privalo išmokėti skolininkui pinigų sumas arba duoti kitokį turtą; jeigu privalo, tai koku pagrindu ir per kokį terminą (CPK 688 str.);
- Nukreipdamas išieškojimą į pinigines lėšas, antstolis gali bankams, kitoms kredito įstaigoms ar asmeniui pasiūsti Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytos formos patvarkymą patikrinti, ar skolininko vardu yra piniginių lėšų, bei sustabdyti tokios sumos piniginių lėšų išmokėjimą, kokia reikalinga išieškotinai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti (CPK 689 str.);
- Išieškant iš vertybinių popierių, antstolis gali bankams, finansų maklerio įmonėms, vertybinių popierių emitentams bei Lietuvos centriniam vertybinių

popierių depozitoriumui pasiūsti patvarkymą patikrinti, ar skolininko vardu yra vertybinių popierių, bei sustabdyti vertybinių popierių realizavimą už tokią sumą, kokia reikalinga išieškotinai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti (CPK 728 str.);

- Išieškant iš skolininko darbo užmokesčio ar kitų pajamų, antstolis darbdaviui ar kitam išmokančiam asmeniui pateikia vykdomąjį dokumentą ir patvarkymą vykdyti vykdomąjį dokumentą, kuriame nurodoma privalomi atlikti veiksmai bei atsakomybė už nurodymų nevykdymą (CPK 733 str.);
- Įmonės, įstaigos, organizacijos, kiti darbdaviai privalo antstolio reikalavimu ir per jo nustatytą terminą pateikti duomenis apie tai, ar skolininkas pas juos dirba ir koks jo mėnesinis darbo užmokestis. Už nurodytų antstolio reikalavimų nevykdymą kaltam asmeniui teismas gali skirti iki vieno tūkstančio litų dydžio baudą (CPK 734 str.);
- Antstolis turi teisę įpareigoti prievolės skolininką per nustatytą terminą pranešti, kokių pagrindų ir kokio dydžio turtinė teisė priklauso skolininkui, iš kurio vykdomas išieškojimas ar į kurio turtines teises kiti asmenys reiškia pretenzijas, ar teisme vyksta bylų nagrinėjimas dėl turtinių teisių, ar yra išieškoma iš turtinių teisių (CPK 749 str. 4 d.);

Tačiau antstolio reikalavimų privalomumo principas nėra absoliutus: atlikdamas vykdymo veiksmus, antstolis neturi viršyti jam suteiktų įgalinimų (CPK 585 str. 3 d.). Teisėtumo principas lemia, kad turi būti vykdomi tik teisėti antstolio reikalavimai. Asmuo gali skųsti neteisėtus antstolio veiksmus teismui.

Reiktų pažymėti, kad antstolio veiksmų privalomumo principas susijęs ir su kitais principais, pavyzdžiui, vykdymo proceso operatyvumu: kuo greičiau ir sąžiningiau bus vykdomi antstolio nurodymai, tuo greičiau teismo sprendimas bus įgyvendintas ir bus apsaugotos išieškotojo teisės.

Antstolių reikalavimų privalomumo principas galioja ir kitose valstybėse, nes be jo būtų neįmanomas pilnas ir operatyvus teismo sprendimo įvykdymas, tik šio principo turinys įvairiose šalyse skiriasi, nes antstoliui gali būti suteikta daugiau ar mažiau galių. Rusijos 1997 m. birželio 4 d. federaliniame įstatyme „Dėl teismo antstolių“ (14 str.) įtvirtinta griežta nuostata, kad teismo antstolio reikalavimai yra privalomi visiems organams, organizacijoms, pareigūnams, piliečiams Rusijos Federacijos teritorijoje; antstolių reikalavimų nevykdymas

ar trukdymas atlikti vykdymo veiksmus užtraukia įstatymų numatytą atsakomybę¹. Informacija, dokumentai ir jų kopijos, būtini teismo antstolio funkcijoms vykdyti, pateikiami pagal antstolio reikalavimą neatlygintinai ir per nustatytą terminą. Tačiau iš kitos pusės, įtvirtinta antstolio pareiga naudotis savo teisėmis laikantis įstatymų ir nepažeisti savo veiksmais piliečių ir organizacijų teisių ir teisėtų interesų (13 str.).

2. 2. 3. Išieškotojo, skolininko ir kitų asmenų teisių apsaugos vykdymo proceso metu principas

Šiuo vykdymo proceso principu siekiama protingos skirtingų interesų pusiausvyros, kad būtų atsižvelgiama ne tik į išieškotojo, bet ir į skolininko interesus. Apie būtinumą apsaugoti išieškotojo ir skolininko teises kalba ir teismų praktika: „būtinumas atsižvelgti tiek į išieškotojo, tiek į skolininko teises ir teisėtus interesus yra paaiškinamas tuo, kad CPK teisės normos, reglamentuojančios priverstinį teismų ir kitų institucijų sprendimų vykdymą, skirtos apginti ne tik išieškotojo teises ir teisėtus interesus, bet ir skolininko teises ir teisėtus interesus, nes būtent šie asmenys minėtoje proceso stadijoje realiai patiria teisinius ir turtinius teismo ar kitos institucijos vykdytino sprendimo padarinius“². Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2003 m. rugsėjo 9 d. rekomendacijoje dėl teismo sprendimų vykdymo taip pat pažymima, kad nors yra didelis skirtumas tarp išieškotojo pozicijos ir skolininko pozicijos, turi būti rasta protinga pusiausvyra tarp jų interesų³. Taip pat reikia pažymėti, kad vykdant teismo sprendimą neturi būti pažeidžiamos kitų asmenų, nedalyvaujančių procese, teisės.

Reiktų prisiminti, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas. Žmogaus teisės negali būti varžomos ar jam teikiamos privilegijos dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Ši Konstitucijos norma įgyvendinta ir CPK bendrosiose nuostatose, kur pasakyta, kad šalių procesinės teisės yra lygios (CPK 17 str.). Lygiateisiškumo principas – tai bendrasis principas, kuris turi galioti visame civiliniame procese, kartu ir vykdant jau priimtą teismo sprendimą. Visi teismo

¹ Rusijos Federacijos 1997 m. birželio 4 d. federalinis įstatymas „Dėl teismo antstolių“ (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://law.rambler.ru/library/norubs/10082/index.html>>.

² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 13 d. nutartis c. b. *JAV korporacija Baltic-American Enterpris Fund atstovybė v. Teismo antstolių kontora prie Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo*, Nr. 3K-3-402/2002, kat. 120.

³ *Le nouveau visage de l'huissier de justice européen*. Colloque International des Huissier de Justice. Kraków 27 et 28 février 2004, p. 78.

sprendimai turi būti vykdomi pagal vienodas taisykles. Antstolis turi vienodai padėti ir išieškotojui, ir skolininkui ginti jų teises bei įstatymų saugomus interesus. Išieškotojas ir skolininkas turi lygias teises dalyvauti patys ar per savo atstovus atliekant priverstinio vykdymo veiksmus, susipažinti su vykdomosios bylos medžiaga, gauti pažymą apie vykdymo eigą, sudaryti taikos sutartis, ginčyti turto priklausomybę ir jo įkainojimą, apskusti antstolio veiksmus, reikšti prašymus, nušalinimus. Atsakomybės priemonės (bauda, areštas) už vykdymo proceso pažeidimus vienodai gali būti taikomos tiek skolininkui, tiek išieškotojui, tiek kitiems asmenims, dalyvaujantiems vykdymo procese.

Tačiau vykdymo proceso šalių lygiateisiškumo principas nereiškia visiškos šalių lygybės. Pavyzdžiui, CPK 599 str. suteikia teisę vykdymo procese turėti atstovą, bet finansiškai silpnesnė šalis gali išvis neturėti galimybės įgyvendinti šios savo teisės, nes nėra pajėgi mokėti už advokato paslaugas. Ši problema iš dalies sprendžiama suteikiant galimybę socialiai remtiniems žmonėms gauti nemokamą teisinę pagalbą (pagal Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatymą antrinė teisinė pagalba gali būti teikiama ne tik teismo procese, bet ir vykdymo procese¹). Iš kitos pusės, pati skolininko, kaip vykdymo proceso dalyvio, specifinė padėtis lemia tai, kad šalys nėra visiškai lygios. Būtent skolininkui tenka patirti jo nenaudai priimto teismo sprendimo vykdymo padarinius. Skolininkui ir išieškotojui suteikta nevienoda teisė susipažinti su vykdomosios bylos medžiaga: skolininkas negali susipažinti su tais dokumentais, su kuriais supažindinimas trukdo vykdyti išieškojimą (643 str. 2 p.).

Išieškotojo interesų apsauga atsispindi CPK 617 str. normoje, kur pasakyta, kad išieškotojas turi teisę pareikšti ieškinį teisme asmeniui, dėl kurio kaltės neišieškotos vykdymo procese išieškotinos sumos. Skolininko teises taip pat stengiamasi apsaugoti įvairiomis normomis: nustatyti apribojimai išieškant iš fizinių asmenų turto, taip pat išvardinama turtas, iš kurio apskritai negalima išieškoti, nustatytas išskaitų iš skolininko darbo užmokesčio ir kitų jo pajamų maksimalus dydis, draudžiama atlikti vykdymo veiksmus nakties metu (nuo 22 valandos iki 6 valandos) ir nedarbo dienomis, išskyrus neatidėliotinus atvejus, kai, skubiai neįvykdžius sprendimo, vėliau jį įvykdyti gali būti sunkiau arba visai neįmanoma.

Kitų asmenų teisių gynimui skirtas CPK 603 straipsnis. Kiti asmenys gali pareikšti ieškinį dėl civilinės teisės, jeigu jis yra susijęs su turto, iš kurio išieškoma, priklausymu.

¹ Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios 2005, Nr. 18-572).

Ieškinius dėl arešto turtui panaikinimo gali pareikšti ir nepriklausančio skolininkui turto savininkas, ir teisėtas jo valdytojas. Tokie ieškiniai pareiškiama skolininkui ir išieškotojui. Jeigu turtas areštuotas dėl jo konfiskavimo, tai atsakovais traukiami asmenys, kurių turtas areštuotas, ir valstybinė mokesčių inspekcija. Jeigu areštuotas turtas jau perduotas išieškotojui arba realizuotas, ieškinys pareiškiamas taip pat ir tiems asmenims, kuriems turtas perduotas arba kurie tą turtą įgijo. Patenkinus ieškinį dėl jau realizuoto turto grąžinimo, ginčus tarp turto įgijėjo, išieškotojo ir skolininko nagrinėja teismas pagal ginčo teisenos taisykles.

Prancūzijos vykdymo proceso įstatymų analizė parodo, kad čia nėra nei skolininko, nei išieškotojo teisių apsaugos prioriteto. Norminio reglamentavimo ypatumas tas, kad stengiamasi nustatyti optimalų vykdymo proceso šalių interesų balansą. Tik kreditoriaus, išieškotojo interesų patenkinimas, nesiskaitant su skolininko interesais ir neatsižvelgiant į jo turtinę padėtį, gali lemti skolininko nusigyvenimą. Taigi, jei skolininkas išlaiko šeimą, būtų neleistinas jo viso darbo užmokesčio bei kilnojamojo turto areštavimas. Taip pat būtų neleistinas ir išieškojimo nukreipimas į skolininko nekilnojamąjį turtą, kai išieškotojo reikalavimų patenkinimui užtektų piniginių lėšų, esančių skolininko sąskaitoje, arba skolininkui priklausančio kilnojamojo turto. Iš to kyla būtinybė įsikišti įstatymų leidėjui, kad būtų nustatytos areštavimo ribos. Net jeigu skolininkas pasiturintis, netinkamai įvykdytas areštas gali jį visiškai nuskurdinti. Štai kodėl kai kurie autoriai siūlo sistemingą teisėjo įsikišimą prieš kiekvienos procedūros įgyvendinimą, nukreiptą prieš asmenis, turinčius finansinių sunkumų (iš esmės kalbama apie išankstinę teisminę kontrolę įgyvendinant nustatytas procedūras). Taigi teisėjas turi turėti galimybę laikinai sustabdyti išieškojimo nukreipimo procedūras¹.

E. N. Kuznecovas, analizuodamas Prancūzijos vykdymo teisę, išskyrė smulkesnius principus, kuriuos galima būtų laikyti mūsų nagrinėjamo principo turinio sudėtine dalimi, pavyzdžiui, būsto neliečiamumo principas, kuris pasireiškia draudimu antstoliui įeiti į priklausančias skolininkui patalpas be specialaus leidimo. Įstatymo normos kalba apie „vietą, tarnaujančią kaip būstas“ (pavyzdžiui, 1992 m. liepos 31 d. dekreto 82 str.). Bet kas įeina į šią sąvoką? Ar kalbama apie skolininko gyvenamąją ar apie buvimo vietą? Ar sąvoka apima

¹ VINCENT, J.; PRÉVAULT, J. *Voies d' exécution et procédures de distribution*. 18e éd. Dalloz, 1995, p. 3.
КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт-Петербургского университета, 2005, p. 40-41.

ir skolininko laikiną buvimo vietą? Kaip pabrėžia patys prancūzų mokslininkai, čia svarbu nustatyti tikslų apibrėžimą.

Minėtas autorius taip pat išskiria negalimumo nukreipti išieškojimą į visą skolininko turtą principą, kuris skirtas užtikrinti skolininkui minimalų gyvenimo lygį po išieškojimo nukreipimo į jam priklausantį turtą. Tuo paaiškinamas siekis tiksliai apibrėžti turtą, kurio negalima areštuoti. Pirmiausia 1991 m. liepos 9 d. įstatymas įtvirtina sąrašą turto, į kurį negalima nukreipti išieškojimo¹. Tačiau tai nėra visiška naujovė, nes analogiškos normos ilgą laiką egzistavo Prancūzijos Civiliniame kodekse bei Civilinio proceso kodekse, o taip pat buvo patvirtinamos teismų praktikoje.

Reiktų paminėti, kad nagrinėjamas principas turėtų apimti ir antstolio informavimo pareigas, kadangi tai turi nemažą reikšmę vykdymo proceso šalių ir trečiųjų asmenų teisių realiam įgyvendinimui vykdymo proceso metu. Antstolis pagal įstatymą turi pareigą suteikti informaciją tretiesiems asmenims, taip pat savo klientui ir skolininkui. Antstolis privalo supažindinti skolininką su jo teisėmis ir pareigomis. Be to, jis privalo informuoti trečiąjį asmenį, pas kurį yra skolininko turto, apie jo pareigas ir atsakomybės galimybę, jei šis asmuo atsisakytų padėti antstoliui ir išieškotojui². Tačiau Lietuvoje, priešingai nei Prancūzijoje, sudaromos prielaidos nepakankamai asmenų teisių apsaugai vykdymo proceso metu. Pagal Civilinio proceso kodekso 654 straipsnį antstolis, priėmęs vykdyti vykdomąjį dokumentą, **gali** iškviestis skolininką ir išieškotoją išaiškinti jiems jų teises ir pareigas, numatytas šio Kodekso 639, 640, 643, 644 straipsniuose, išklausti jų pasiūlymus dėl vykdomojo dokumento įvykdymo, įteikti skolininkui raginimą įvykdyti sprendimą³. Kodekso formuluotė “gali...išaiškinti” suteikia antstoliams teisę neaiškinti skolininkui ir išieškotojui jų teisių, ypač tokių, kurių žinojimas antstoliui nenaudingas. Vykdomo proceso pradžioje skolininkui ir išieškotojui išsamiai neišaiškinus jų teisių ir kitų svarbių jiems žinotinų teisinio reguliavimo dalykų, tiek skolininkas, tiek išieškotojas tampa subjektais, kuriais lengva manipuliuoti⁴.

2. 2. 4. Savanoriško teismo sprendimo įvykdymo skatinimo principas

¹ Prancūzijos Respublikos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdymo procedūrų reformos (J. O. n° 163 du 14 juillet 1991). 14 str.

² КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт – Петербург : Издательский дом Санкт-Петербургского университета, 2005, p. 78.

³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340).

⁴ Teisės projektų ir tyrimų centras *Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika* (2005 m. gegužės – rugpjūčio mėn. tyrimas Nr. 62T) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.exjure.com>>.

Šis principas pasireiškia tuo, kad įstatymas suteikia galimybę skolininkui įvykdyti teismo sprendimą savanoriškai, kad nereikėtų naudoti priverstinio vykdymo priemonių, numatytų CPK 624 str. Tai yra svarbu dviem aspektais:

- ✓ Savanoriškas teismo sprendimo įvykdymas leidžia sutaupyti šalių laiką ir lėšas, nes greičiau užbaigiama vykdomoji byla.
- ✓ Greičiau patenkinami išieškotojo reikalavimai, be dideliu pastangų realiai apginamos išieškotojo teisės ir teisėti interesai, taigi, įgyvendinamas teisingumas.

Skatinant savanorišką teismo sprendimo įvykdymą, CPK numato reikalavimą, kad antstolis, priėmęs vykdyti vykdomąjį dokumentą, privalo pirmiausia nusiųsti skolininkui raginimą įvykdyti sprendimą, o ne iškart pradėti priverstinio vykdymo procedūrą¹. Tačiau reikia pažymėti, kad raginimas siunčiamas ne visais atvejais. Jeigu įstatymuose ar vykdomajame dokumente nurodyti įvykdymo terminai, raginimas įvykdyti sprendimą nesiunčiamas ir antstolis, pasibaigus nurodytam sprendimo įvykdymo terminui, iš karto pradeda priverstinio vykdymo veiksmus. Raginimas nesiunčiamas ir skubaus vykdymo bylose, bylose dėl periodinių išmokų išieškojimo ir turto konfiskavimo, vykdamas preliminarinius teismo sprendimus, teismo įsakymus bei hipotekos teisėjo nutartis dėl skolininko turto realizavimo (CPK 661 str.). Bet net ir sprendimo skubaus vykdymo atvejais antstolis raginimą įvykdyti sprendimą, jeigu yra galimybė, perduoda skolininkui žodžiu ir pasiūlo sprendimą vykdyti nedelsiant.

Jeigu vykdomajame dokumente įvykdymo terminas nenustatytas, antstolis skolininkui įvykdyti sprendimą paskiria dešimt dienų, skaičiuojant nuo raginimo įteikimo dienos. Kai išskeldinama iš gyvenamosios patalpos, terminas įvykdyti sprendimą nustatomas ne trumpesnis kaip penkiolika ir ne ilgesnis kaip trisdešimt dienų. Vykdamas sprendimus, įpareigojančius skolininką susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų, terminas įvykdyti sprendimą neskiriamas, o nurodoma sprendimą vykdyti nedelsiant nuo raginimo vykdyti sprendimą įteikimo dienos, jei vykdomajame dokumente nenurodyta kitaip.

Reikia pažymėti, kad teismų praktika išaiškino, jog tokie skolininko veiksmai kaip atvykimas pas antstolį, suderinimas skolos dydžio ir prašymo nukreipti skolos išieškojimą į

¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340). 665 str.

darbo užmokestį pateikimas negali būti vertinami kaip sprendimo įvykdymas per raginime nustatytą terminą¹.

Rusijoje taip pat išskiriamas savanoriško teismo ir kitų organų aktų vykdymo principas. V. V. Jarkovas mano, kad Rusijos Federalinis įstatymas „Dėl vykdymo proceso“ nereguliuoja skolininko prievolių savanoriško vykdymo tvarkos: juk bet kuris asmuo, kuris privalo, pavyzdžiui, pagal teismo sprendimą sumokėti išieškotojui nustatytą pinigų sumą arba perduoti turtą, turi teisę tai padaryti savanoriškai per sutartą su išieškotoju terminą. Priverstinio vykdymo būtinybė atsiranda tik tuo atveju, jei ne vykdymo proceso ribose skolininkas atsisako vykdyti reikalavimus, išdėstytus teismo ar kitame juridiniame dokumente. Tuo tarpu S. E. Iljinas rašo, kad su tuo negalima sutikti: aukščiau minėta, kad įstatymas vadinasi „Dėl vykdymo proceso“ o ne „Dėl priverstinio vykdymo“, o šio įstatymo 9 straipsnyje nustatyta, kad nutarimo dėl vykdymo proceso pradžios priėmimas dar nereikia priverstinio sprendimų vykdymo, nes antstolio nutarime nustatomas terminas savanoriškam vykdomojo dokumento reikalavimų įvykdymui (šis terminas negali viršyti 5 dienų). Tik pasibaigus nustatytam terminui prasideda priverstinis vykdymas su vykdymo rinkliavos bei vykdymo veiksmų atlikimo išlaidų išieškojimu iš skolininko².

Tačiau pažymima, kad siekiant vykdymo proceso efektyvumo didinimo Rusijos Federacijoje, būtinas savanoriško vykdymo pobūdžio stiprinimas, teismo aktų ir kitų vykdomųjų dokumentų vykdymo savanoriškumo taisyklės pavertimas pagrindiniu civilinės apyvartos subjektų veiklos principu. Tik esant tokioms sąlygoms bus galima kalbėti apie pagarbą teisei. Vykdomo savanoriškumo stiprinimas neišvengiamai turi lemti visos vykdymo proceso sistemos efektyvumo padidėjimą, nes būti skolininku taps nenaudinga visų pirma pačiam asmeniui, o taip pat tai padės sumažinti bylų skaičių teismo antstolio darbe. Vykdomo proceso geranoriškumo principo realizavimui ir efektyvumui yra būtinas asmenų, įgaliotų vykdyti jurisdikcinių aktų reikalavimus, suinteresuotumas. Turtinis interesas galėtų padidinti suinteresuotumą vykdymo veiksmų įgyvendinimo efektyvumo didinimu. Šiuo tikslu būtinas principinis klausimo sprendimas dėl „liberalios“ arba nebiudžetinės profesijos statuso suteikimo teismo antstoliams pagal Prancūzijos analogiją³.

¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 22 d. nutartis c. b. *J. Požilov v. Antstolio A. Selezniovo kontora*, Nr. 3K-3-693/2004, kat. 119.

² ИЛЬИН, С. Е., *Принципы исполнительного производства* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą <http://www.lib.csu.ru/vch/9/2005_01/012.pdf>.

³ КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт-Петербургского университета, 2005, p. 238.

2. 2. 5. Antstolio veiklos kontrolės principas

Visų pirma nagrinėjamas principas reiškia, kad antstolio procesinių veiksmų teisėtumą CPK nustatyta tvarka kontroliuoja teismas (Antstolių įstatymo 27 str. 1 d.¹). Taip pat reikia paminėti, kad antstolių veiklos kontrolė įvardijama kaip viena iš Lietuvos antstolių rūmų funkcijų (Antstolių įstatymo 46 str. 1 d. 4 p., Lietuvos Antstolių rūmų įstatų 5 str. 2 d. 4 p.²). Lietuvos Antstolių rūmų vykdoma kontrolė turbūt labiausiai pasireiškia teise iškelti drausmės bylą antstoliui (antstolio padėjėjui). Lietuvos antstolių rūmų prezidiumas antstoliui (antstolio padėjėjui) drausmės bylą iškelia priimdamas nutarimą dėl drausmės bylos iškėlimo³. Drausmės byla antstoliui (antstolio padėjėjui) gali būti iškelta už Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme, Antstolių profesinės etikos kodekse ar kituose norminiuose teisės aktuose nustatytų antstolio pareigų nevykdymą arba netinkamą vykdymą.

Antstolio veiklos kontrolė, kurią įgyvendina apylinkės teismo teisėjas, vykdoma keliais aspektais:

- 1) Apylinkės teismo, kurio veiklos teritorijoje yra antstolis, teisėjas patikrina ir patvirtina Civilinio proceso kodekso VI dalyje nurodytus antstolio surašytus vykdymo proceso dokumentus. Pavyzdžiui, antstolis kreipiasi į teismą su pareiškimu dėl leidimo įeiti į skolininko būstą (CPK 615 straipsnis), dėl vykdomosios bylos nutraukimo, kai sudaroma taikos sutartis (CPK 595 straipsnis), dėl sprendimo vykdymo išlaidas išieškoti iš skolininko (CPK 609 straipsnis), dėl atsakomybės už perduoto saugoti turto praradimą (CPK 619 straipsnis), dėl baudų skyrimo CPK VI dalyje numatytais atvejais, dėl skolininko turto administravimo tvarkos nustatymo (CPK 744 straipsnis) ir kitais CPK numatytais atvejais. Antstolis kartu su pareiškimu turi teismui pateikti kitus reikalingus dokumentus. Šie pareiškimai išnagrinėjami ne vėliau kaip per septynias dienas nuo jų gavimo.

Čia reiktų pažymėti, kad, R. Simaičio nuomone, teismo kontrolė sprendimų vykdymo išlaidų išieškojimo srityje yra nepagrįstai didelė. Pagal CPK 611 str. dėl vykdymo išlaidų išieškojimo antstolis nusiunčia skolininkui raštišką siūlymą, kuriame nurodo išlaidų

¹ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 53 -2042).

² Lietuvos antstolių rūmų įstatai, patvirtinti Teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymu Nr. 83 (Valstybės žinios, 2003, Nr. 34-1447).

³ Antstolių (antstolių padėjėjų) drausmės bylą iškėlimo ir nagrinėjimo taisyklės ir antstolių garbės teismo veiklos nuostatai, patvirtinti Teisingumo ministro 2006 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. 1R-295 (Valstybės žinios, 2006, Nr. 104-3992).

dydį ir pasiūlo per nustatytą terminą tą sumą pervesti į antstolio depozitinę sąskaitą. Jei skolininkas šių sumų neperveda, antstolis pareiškimu, nurodydamas apskaičiuotas išieškotinas sumas, kreipiasi į antstolio buvimo vietos apylinkės teismą, prašydamas tas sumas priteisti. Keliamas klausimas, kodėl antstolis, kuriam patikėta atlikti labai atsakingą valstybės viešąją funkciją vykdyti teismų sprendimus, negalėtų pats apskaičiuoti ir išieškoti vykdymo išlaidų, kai skolininkas dėl jų dydžio ir išieškojimo nekelia ginčo? Juk kitiems valstybės pareigūnams analogiškomis situacijomis įstatymų leidėjas suteikia teisę vykdyti priverstinį išieškojimą ne ginčo tvarka¹. Tokia vykdymo išlaidų išieškojimo sistema, kai dėl jų visada sprendžia teismas, apkrauna teismus papildomu darbu ir brangina vykdymo išlaidų administravimą. Teismo kontrolė vykdymo išlaidų išieškojimo srityje skirta maksimaliai užtikrinti vykdymo išlaidų apskaičiavimo ir priteisimo teisėtumą ir sąžiningumą. Tačiau praktiškai dar nepasiekta, kad vykdymo išlaidos būtų apskaičiuojamos tiksliai ir teisingai pagal teismo nutartis dėl jų priteisimo. Priežasčių tam yra ne viena: per didelis teismų darbo krūvis, netobuli teisės aktai, nevienoda ir nenuosekli teismų praktika, neišplėtotą teisės doktrina, nėra teisėjų specializacijos vykdymo klausimais. Noras užtikrinti visapusišką teismo kontrolę taip pat rodo *a priori* nepasitikėjimą privačiu antstoliu. Tai nėra gerai, nes neatitinka antstolio statuso, antstoliui keliamų išsilavinimo ir kvalifikacijos reikalavimų, antstolio atsakomybės formų ir masto bei antstoliui keliamų uždavinių. Toks nepasitikėjimas ne tik kad nepadedą, bet veikia stabdo vykdymo institucijų pažangą, geresnę vykdymo veiksmų kultūrą².

- 2) Taip pat antstolio veiklos kontrolė vykdoma, kai asmenys vykdymo procese skundžia antstolio veiksmus. Pagal CPK 510 str. gali būti skundžiami antstolių procesiniai veiksmai ar atsisakymas procesinius veiksmus atlikti. Skundas pateikiamas tam apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje veikia antstolis ir žyminiu mokesčiu jis neapmokestinamas. Skundas dėl antstolių veiksmų gali būti paduodamas ne vėliau kaip per dešimt dienų nuo tos dienos, kurią skundą pateikiantis asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie skundžiamo veiksmo atlikimą arba atsisakymą jį atlikti, bet ne vėliau kaip per trisdešimt dienų nuo skundžiamo veiksmo atlikimo (CPK 512 str.). Bylą dėl antstolio veiksmų teismas išsprendžia nutartimi. Patenkinęs skundą, teismas antstolio

¹ Turima omenyje mokesčių administratorių teisės nuo skolininkų sąskaitų nurašinėti mokestines nepriemokas ne ginčo tvarka.

² SIMAITIS, R. Vykdymo išlaidų problematika. *Teisė*, 2006, nr. 60, p. 129-130.

veiksmą panaikina arba antstolį įpareigoja veiksmą atlikti. Teismo nutarties nuorašas per tris dienas nuo jos įsiteisėjimo dienos išsiunčiamas antstoliui. Dėl teismo nutarties gali būti duodamas atskirasis skundas.

Čia būtina paminėti Teisės projektų ir tyrimų centro 2005 m. atliktą tyrimą, kuriame buvo konstatuota, jog aukščiau išdėstytas teisinis reguliavimas nepakankamai užtikrina antstolio veiklos kontrolės principą: „CPK 594 straipsnyje nustatoma teismo teisė kontroliuoti ir tuo pačiu ta teisė apribojama: teisėjas gali tikrinti tuos vykdymo proceso dokumentus, kuriuos teismui tvirtinti pateikia antstolis. Tuo būdu nesudaromos prielaidos teismui kontroliuoti visą vykdymo procesą kaip vientisą civilinio proceso stadiją”¹.

Minėtame tyrime taip pat teigiama, kad nustatytas antstolio veiksmų apskundimui dešimties dienų terminas yra labai trumpas: „trumpas terminas priskirtinas prie priemonės apriboti antstolių veiklos kontrolę, o ne užtikrinti operatyvumą“. Tačiau dėl tokio teiginio galima būtų diskutuoti dėl keleto priežasčių: nustatytas dešimties dienų terminas nėra naikinamasis, todėl asmeniui, šį terminą praleidusiam dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, CPK 78 straipsnyje nustatyta tvarka praleistas terminas gali būti atnaujintas. Tik pasibaigus CPK 512 straipsnyje nustatytam trisdešimties dienų terminui suinteresuotas asmuo netenka teisės paduoti teismui skundą dėl antstolių veiksmų². Be to, skundo nepadavimas neatima teisės kreiptis į teismą dėl antstolio neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimo (CPK 510 str. 4 d.).

Be jau paminėtų, Teisės projektų ir tyrimų centras pateikė ir kitų argumentų, parodančių, kad vis dėlto antstolių veiklos kontrolė yra blogai užtikrinta egzistuojančiu teisiniu reguliavimu. Teisėjas galėtų įvertinti antstolio veiklą nagrinėdamas asmenų skundus dėl antstolių procesinių veiksmų, tačiau Civilinio proceso kodeksas nesuteikia teisėjui įgalinimų žiūrėti į skundą kaip į signalą patikrinti antstolio veiklą, neįpareigoja teisėjo per nustatytą laiką išreikalauti iš antstolio vykdomąją bylą ir tikrinti antstolio veiksmų teisėtumą, nežiūrint, kad skundėjas dėl neišmanymo ir trumpo apskundimo laiko skunde nenurodė visų įrodymų ir teisinių argumentų. Vadovaudamiesi tokiu teisiniu reguliavimu, teisėjai nagrinėja skundus kaip ir kitus asmenų pareiškimus teismui, reikalauja iš skundą padavusio asmens teikti įrodymus - skundžiamus antstolio dokumentus. Kadangi Kodeksas nenustato skundų

¹Teisės projektų ir tyrimų centras *Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika* (2005 m. gegužės – rugpjūčio mėn. tyrimas Nr. 62T) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.exjura.com>>.

²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. birželio 26 dienos konsultacija Nr. A3-84 „Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso, Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo normų taikymo“.

dėl antstolių veiksmų nagrinėjimo terminų, tai tokių skundų nagrinėjimas kartais užtrunka daug mėnesių. Pavyzdžiui, Vilniaus rajono civilinėje byloje Nr. 2-1602-577/2005 teisėja dvejomis nutartimis reikalavo iš skundą dėl antstolio veiksmų padavusių asmenų pateikti skundžiamus procesinius dokumentus, nors pareiškėjai prašė išreikalauti iš antstolio bylą, kurioje ir yra skundžiami dokumentai bei kiti įrodymai. Pareiškėjai ėjo pas antstolį, darė vykdomosios bylos nuorašus, teismas, nereikalaudamas bylos iš antstolio, vis reikalavo naujų nuorašų iš tos bylos ir taip skundo, teismui paduoto 2005 m. gegužės mėn., nagrinėjimas buvo paskirtas tik 2005 m. rugsėjo mėn. pabaigoje. Taigi, išanalizavus atliktą tyrimą, paaiškėja, kad esamas teisinis reglamentavimas ne tik neužtikrina pakankamos antstolio veiklos kontrolės, kuri reikalinga vykdymo proceso dalyvių teisėms apsaugoti, bet taip pat pažeidžia vykdymo proceso operatyvumo principą.

Egzistuoja nuomonė, jog toks teisinis reglamentavimas neatitinka teisiųjų valstybių praktikos. Štai Prancūzijoje vykdymo procesą kontroliuoja specialus „vykdymo teisėjas“, kuris sprendžia įvairaus pobūdžio ginčus, kylančius vykdant sprendimus¹. Jis taip pat turi teisę tikrinti, kaip realizuojami jo priimti nutarimai. Papildomai vykdymo procesą kontroliuoja prokurorai ir antstolių asociacijos skyriai. Belgijoje vykdymo procesą kontroliuoja vadinamieji „areštų teisėjai“, kurie turi teisę *ex officio* pareikalauti ataskaitų apie vykdymo eigą².

Prancūzijoje vykdymo teisėjo institutas buvo įvestas įgyvendinant vykdymo proceso reformą. Vykdymo teisėjo instituto įvedimas paaiškinamas įstatymų leidėjo siekiu specializuoti magistratus, t. y. pareigūnus, kuriems suteikti teisminiai, administraciniai, politiniai įgaliojimai. Šis institutas įdomus tuo, kad tik vykdymo teisėjas vienintelis turi teisę spręsti ginčus, kylančius vykdant vykdomąjį dokumentą. Į jo kompetenciją įeina nutarimų priėmimas dėl užtikrinamųjų, apsauginių išieškojimo priemonių, klausimų dėl vykdymo atidėjimo nagrinėjimas ir t. t. Šis teisėjas turi specializuotą kompetenciją, jo veiksmai apibrėžti atskirais norminiais aktais³. Bet kalbama ne apie aktyvių įgaliojimų sprendimų vykdymo srityje suteikimą teisėjui, o apie tai, kad jis yra specializuotas teisėjas, kuris

¹ КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт – Петербургского университета, 2005, p. 85.

² Teisės projektų ir tyrimų centras *Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika* (2005 m. gegužės – rugpjūčio mėn. tyrimas Nr. 62Т) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.exjure.com>>.

³ Prancūzijos Respublikos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdymo procedūrų reformos (J. O. n° 163 du 14 juillet 1991). 5-10 str., Prancūzijos Respublikos 1992 m. liepos 31 d. dekretas nr. 92-755, įtvirtinantis naujas taisykles, susijusias su vykdymo procedūromis ir skirtas 1991 m. liepos 9 d. įstatymo nr. 91-650 taikymui (J. O. du 5 août 1992). 6-37 str.

sprendžia ginčus, kylančius procese ir susijusius su sprendimų vykdymu. Pagal savo statusą šis teisėjas – magistratas, t. y. pareigūnas, kuriam suteikti teisminiai įgaliojimai ir kurio įsikišimas į vykdymo veiksmus negalimas.

Prancūzijoje iki 1959 m. įgaliojimai uždėti areštą kai kurių rūšių kilnojamajam turtui priklausė taikos teisėjui. Paskui šios funkcijos buvo perduotos mažosios instancijos teismui ir iki 1993 m. svarbus vaidmuo vykdymo proceso sferoje priklausė būtent jam. Šis teismas buvo kompetentingas spręsti dėl arešto, uždėto skolininko turtui, esančiam pas trečiuosius asmenis, teisėtumo, jeigu išieškotojo reikalavimo teisė įeidavo į jo kompetenciją tiek dėl prievolės pobūdžio, tiek dėl sumos dydžio (riba – 30 000 frankų pagal 1985 m. balandžio 30 d. dekretą). Po 1993 m. mažosios instancijos teismo nario kompetencija buvo išsaugota tik darbo užmokesčio areštavimo sferoje (1992 m. liepos 31 d. dekreto 82 str.)¹. Tam tikri įgaliojimai (ir gana reikšmingi) priklausė skubių klausimų teisėjui (*juge de référés*). Taigi dabar negaliojantis naujo Prancūzijos CPK 811 str. (pakeistas 1992 m. liepos 31 d. dekreto 305 str.) nustatė, kad skubių klausimų teisėjas „lygiu pagrindu gali priimti sprendimą, kad išspręstų teismo sprendimo vykdymo ginčus“. Jo kompetencija buvo padiktuota būtinybe greitai išspręsti tam tikrą klausimą. Iš kitos pusės praktikoje buvo laikoma, kad skubumas ir vykdymo ginčai yra savarankiški, nepriklausomi minėto teisėjo įgaliojimais².

Vykdymo teisėjo institutas buvo sukurtas po 1970 m., bet dauguma įgaliojimų, o ypač vykdymo proceso sferoje, minimam teisėjui buvo suteikti 1972 m. liepos 5 d. įstatymu. Tačiau dekretas dėl minėto įstatymo taikymo nebuvo priimtas, todėl jam nebuvo suteikta galimybė realiai veikti. Pastarasis įstatymas pilnai pakeistas 1991 m. liepos 9 d. įstatymo 8 straipsniu, kuris vykdymo teisėjui suteikė žymiai platesnius įgaliojimus. Vykdymo teisėjas sprendžia ginčus ir prieštaravimus dėl vykdymo dokumentų, susijusius su priverstinio vykdymo aplinkybėmis, net jei jie liečia teisės pagrindus, jei tik tie ginčai ir prieštaravimai neliečia lėšų, gautų iš skolininko nekilnojamojo turto realizacijos, paskirstymo klausimų. Įstatymo 7 str. numato, kad vykdymo teisėjo funkcijas įgyvendina Didžiosios instancijos teismo pirmininkas. Tačiau jis gali perduoti savo įgaliojimus vienam ar keliems šio teismo teisėjams.

Vykdymo teisėjo įgyvendinama kontrolė pasireiškia tuo, kad jis duoda leidimą dėl užtikrinamojo pobūdžio priemonių pritaikymo ir sprendžia ginčus, susijusius su jų taikymu,

¹ VINCENT, J.; PRÉVAULT, J. *Voies d' exécution et procédures de distribution*. 18e éd. Dalloz, 1995, p. 34.

² КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт-Петербургского университета, 2005, p. 86.

taip pat sprendžia ginčus dėl atlyginimo žalos, atsiradusios dėl priverstinių vykdymo priemonių pritaikymo arba netaikymo. Jis gali paskelbti apie astrentos nustatymą netgi kitų teisėjų priimtų sprendimų atžvilgiu. Kalbant apie teritorinį teisingumą, reikia pažymėti, kad pareiškėjas turi teisę pasirinkti ar skųstis skolininko gyvenamosios vietos teisėjui ar vykdymo vietos teisėjui (t. y. pagal vykdymo veikslių atlikimo vietą skolininko turto atžvilgiu). Teisėjo sprendimas gali būti apskųstas apeliacine tvarka per 15 dienų nuo pranešimo suinteresuotam asmeniui. Toks apskundimas nestabdo vykdymo procedūrų.

Rusų autorius E. N. Kuznecovas svarsto analogiško instituto sukūrimo galimybę ir Rusijos Federacijos vykdymo procese. Jis pažymi, jog visiškas įgaliojimų spręsti klausimus ir ginčus, susijusius su vykdymo proceso eiga, perdavimas specializuotam teisėjui yra gana pagrįstas. Pirmosios instancijos teismų apsunkinimas būtinybe išspręsti didelį skaičių bylų, teisėjų specializacijos nebuvimas, būtinybė teisėjui būti specialistu daugybėje teisės šakų lemia nepakankamą teismų sistemos efektyvumą. Atitinkamų įgaliojimų suteikimas konkrečiam teisėjui leistų padidinti teismo valdžios organų vaidmenį vykdymo procedūrų eigoje, nustatyti realiai veikiančią jurisdikcinių aktų priverstinio vykdymo eigos kontrolę, užtikrinti vykdymo proceso dalyvių teisių garantijas ir tuo pačiu metu įtvirtinti didelį priverstinio vykdymo organų ir teisminių organų savarankiškumą jiems nustatytų įgaliojimų ribose. Bendros kompetencijos teismuose tikslinga suteikti minėtus įgaliojimus rajono teismo teisėjui, o arbitražinių teismų sistemoje – respublikos, krašto, srities, federalinės svarbos miesto, autonominės srities, autonominės apygardos teismo teisėjui. Tačiau negali būti kalbos apie kitų bylų išėmimą iš šio teisėjo kompetencijos vien dėl to, kad formalus teisėjų specializacijos įtvirtinimas šiuo atveju numato specialių įgaliojimų suteikimą konkrečiam teisėjui spręsti ginčus, susijusius su vykdymo proceso įgyvendinimu¹.

2. 2. 6. Mokamo vykdymo proceso principas

Šį principą Prancūzijos vykdymo teisėje išskiria ir akcentuoja E. N. Kuznecovas. Mokamo vykdymo proceso principas reiškia, kad vykdymo išlaidos paskirstomos vykdymo proceso šalims (galiausiai jos tenka skolininkui)². Pažymima, jog Prancūzijoje egzistuojantis vykdymo modelis nebrangiai kainuoja valstybei ir visuomenei būtent todėl, kad vykdymo

¹ КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт-Петербургского университета, 2005, p. 89.

² Prancūzijos Respublikos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdymo procedūrų reformos (J. O. n° 163 du 14 juillet 1991). 32 str.

išlaidos tenka šalims, o atlyginimas antstoliui už vykdomųjų ir kitų veiksmų atlikimą galiausiai išieškomas iš skolininko. Čia ir pasireiškia pagrindinis prancūziškos vykdymo sistemos pirmavimas – ji „maitina“ pati save.

Dabar, kai įgyvendinta vykdymo proceso reforma, galima kalbėti apie mokamo vykdymo proceso principo egzistavimą ir Lietuvoje. Tačiau iki 2003 m. sausio 1 d. Lietuvoje veikė iš tarybinių laikų paveldėta valstybinių teismo antstolių sistema. Teismo antstolių kontoros buvo valstybės institucijos, išlaikomos iš valstybės biudžeto. Pagal 1964 m. CPK 402 straipsnio originalią redakciją bylininkai už sprendimų vykdymą turėjo mokėti tik tokias sumas, kurias papildomai išlaidaudavo valstybė vykdymo procese. Tai – išlaidos skolininko turtui saugoti ir pervežti, paskelbti apie turto pardavimą iš varžytinių, sumokėti ekspertams, apmokėti teismo vykdytojo kelionę į vykdymo vietą. Šios išlaidos buvo daromos iš teismo, prie kurio buvo teismo vykdytojas, sąskaitos, o vėliau teisėjo nutartimi išieškamos iš skolininko¹.

Po Nepriklausomybės atkūrimo pradėta mąstyti apie didesnę sprendimų vykdymo sistemos efektyvumą bei valstybės pajamų iš sprendimų vykdymo pelningumo didinimą. Todėl greta paminėtų sumų, kurios tradiciškai buvo laikomos vykdymo išlaidomis, į sprendimų vykdymo išlaidas įtrauktas savitas atlyginimas už sprendimų vykdymą²:

- 1) 5 procentų suma nuo realizuoto skolininko turto vertės. Nuo 1995 metų pradžios taip pat buvo išieškoma ir 0,5 procento suma nuo išieškotų iš skolininko sąskaitos kredito įstaigose lėšų bei nuo skolininko geruoju sumokėtų lėšų, kai sprendimas įvykdomas praėjus terminui, nurodytam raginime įvykdyti sprendimą geruoju;
- 2) 1 procento suma nuo teismo sprendime nurodytų daiktų, paimtų iš skolininko ir perduotų išieškotojui, vertės;
- 3) 30 rublių (vėliau – 60 litų) – už sprendimus, įpareigojančius skolininką atlikti ar nutraukti tam tikrus veiksmus, 50 rublių (vėliau – 100 litų) – už iškeldinimą iš patalpų ir 25 rubliai (vėliau – 50 litų) – už kitas priverstinio vykdymo priemones.

Dalis šių naujų sprendimo vykdymo išlaidų eidavo į valstybės biudžetą (2 ir 3 punktuose nurodytos išlaidos) o 0,5 procento ir 5 procentų sumos buvo laikomos teismo antstolių kontoros depozitinėje sąskaitoje ir Teisingumo ministro nustatyta tvarka

¹ ŽERUOLIS, J., *et al. Lietuvos TSR Civilinio proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1980, p. 297.

² SIMAITIS, R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? *Justitia*, 2006, nr. 1(59), p. 43.

naudojamos teismo antstoliams ir kitiems darbuotojams skatinti bei teismo antstolių kontorų ir teismų materialinei bazei plėsti. Taip pradėjo veikti mišriai subsidijuojamos sprendimų vykdymo institucinės sistemos modelis. Vykdyto veiksmai buvo atliekami iš valstybės biudžeto lėšų, skirtų teismo antstolių kontoroms. Visos sprendimų vykdymo išlaidos išieškomos iš skolininko vykdymo proceso metu. Tokia sprendimų vykdymo sistema gal ir galėtų būti veiksminga, jeigu valstybė skirtų pakankamai lėšų teismo antstolių kontoroms išlaikyti. Deja, padėtis buvo priešinga. Teismo antstolių kontoros negaudavo deramo finansavimo, teismo antstoliai nebuvo finansiškai pakankamai motyvuoti kuo efektyviau vykdyti sprendimus. Mišriai subsidijuojama sprendimų vykdymo sistema Lietuvoje nebuvo didelė naujovė. Panašių sistemų buvo ir yra žinoma kitose valstybėse (pavyzdžiui, Vokietijoje, kai kuriose posovietinio bloko šalyse). Be to, ir tarpukario Lietuvoje teismo antstoliai buvo valstybės pareigūnai, kurie ilgą laiką atlyginimą gaudavo iš valstybės išdo kaip pareiginę algą, ir iš bylininkų už tam tikrus procesinius veiksmus pagal nustatytą taksą¹.

Siekiant didinti sprendimų vykdymo sistemos veiksmingumą, susipažinus su valstybinių bei privačių antstolių veiklos modeliais įvairiose valstybėse, įvertinus vieno bei kito antstolių veiklos organizavimo modelio privalumus, Lietuvoje buvo aiškiai apsispręsta privačios antstolių veiklos naudai. Teigiama, kad esminis motyvas suteikiant prioritetą privačiai veiklai buvo praktikoje daug kartų pasitvirtinusi tiesa, jog privati įmonė ar kita struktūra yra daug veiksmingesnė nei analogiškas funkcijas vykdanči valstybinė, nes privačioji orientuojasi visų pirma į rezultato siekimą kuo ekonomiškėmis priemonėmis, o visa jos veikla grindžiama suinteresuotumu ir iš to kylančia didesne iniciatyva. Tuo tarpu kalbant apie valstybinę struktūrą mums visų pirma kyla asociacijos su biurokratija, papildomomis administracinės kontrolės priemonėmis, neveiksmingumu, atsakomybės stoka².

Dabar antstoliai veikia kaip privatūs asmenys ir nėra finansuojami iš valstybės biudžeto. Naujajame Lietuvos Civilinio proceso kodekse įtvirtintos nuostatos, kad visas vykdymo išlaidas apmoka išieškotojas, o įvykdžius sprendimą, šios išlaidos išieškomos iš skolininko³. Taigi galima teigti, kad į Lietuvos vykdymo procesą įvestas mokamo proceso

¹ *Ibid.*, p. 44.

² LEPESKAITĖ, A. *Teismo antstolių reforma ir jos rezultatai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-11-25]. Prieiga per internetą: < <http://www.alar.lt/index.php?id=0-51-40> > .

³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340). 610 str.

principas, panašus į veikiančią Prancūzijoje. Tačiau minėtos CPK nuostatos gana lakoniškos ir reiktų jas paaiškinti plačiau, nurodyti jų išimtis.

Išieškotojas, pateikdamas vykdyti vykdomąjį dokumentą, privalo sumokėti antstoliui bendrąsias vykdymo išlaidas. Jei išieškotojas jų nesumoka, antstolis atsisako priimti vykdyti vykdomąjį dokumentą. Išieškotojas, sumokėjęs bendrąsias vykdymo išlaidas, antstoliui pareikalavus privalo apmokėti visas vykdymo išlaidas, susijusias su atskirų vykdymo veiksmų atlikimu¹. Tačiau tam tikrais atvejais išieškotojas gali ir nemokėti vykdymo išlaidų:

- 1) Atsižvelgdamas į išieškotojo – fizinio asmens turtinę padėtį, antstolis gali iš viso ar iš dalies atleisti jį nuo vykdymo išlaidų mokėjimo. Šios išlaidos išieškomos iš skolininko.
- 2) Antstolis turi teisę Sprendimų vykdymo instrukcijos nustatyta tvarka atidėti vykdymo išlaidų apmokėjimą. Gali būti atidėtas ne daugiau kaip pusės bendrųjų vykdymo išlaidų apmokėjimas, o išieškotojo – fizinio asmens prašymu gali būti atidėtas visų bendrųjų vykdymo išlaidų apmokėjimas, bet ne ilgiau kaip iki vykdomosios bylos užbaigimo.
- 3) Vykdymo išlaidų, išskyrus tam tikras vykdymo veiksmų atlikimo išlaidas (pašto ir kurjerių, areštuoto turto saugojimo, pervežimo, atlyginimo ekspertams, vertėjams ir kitiems vykdymo procese dalyvaujantiems asmenims, skelbimams visuomenės informavimo priemonėse, bankinių pavedimų, mokamų užklausimų ir kitos išlaidos, kurias antstolis privalo sumokėti tretiesiems asmenims, vykdydamas antstolio funkcijas), neapmoka išieškotojai – fiziniai asmenys, kurie teisės aktų nustatyta tvarka yra pripažinti socialiai remtinais.
- 4) Vykdydamas vykdomuosius dokumentus dėl pinigų sumų išieškojimo valstybės naudai antstolis turi teisę atidėti visų vykdymo išlaidų apmokėjimą arba atleisti išieškotoją nuo šių išlaidų apmokėjimo.

Bendra nuostata, teigianti, kad įvykdžius sprendimą, vykdymo išlaidos išieškomos iš skolininko, taip pat turi išimčių. CPK normos nenumato, kaip turėtų būti paskirstomos vykdymo išlaidos kai kuriomis išskirtinėmis situacijomis (pavyzdžiui, kai vykdomoji byla buvo nutraukta, vykdomasis dokumentas gražintas išieškotojui ir pan.). R. Simaičio nuomone, šiomis situacijomis atsakymo, ar skolininkas visada turi pareigą atlyginti vykdymo

¹ Sprendimų vykdymo instrukcija, patvirtinta Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4682).

išlaidas, reikėtų ieškoti priežasties teorijos¹ postulatuose, subsidiariai taikant Civilinio kodekso² deliktinės atsakomybės nuostatas. Paanalizavus Sprendimų vykdymo instrukcijos³ 51 – 63 punktus tampa aišku, kad atsakomybę už vykdymo išlaidas įstatymų leidėjas linkęs priskirti atsižvelgdamas į proceso dalyvių elgesį ir vykdymo išlaidų susidarymo priežastingumą. Antai, jeigu vykdomoji byla nutraukiama dėl to, kad išieškotojas atsisakė išieškojimo, arba todėl, kad, mirus skolininkui, reikalavimas ar pareiga negali pereiti mirusiojo asmens teisių perėmėjui, dėl to, kad išieškotojas atsisakė priimti iš skolininko paimtus tam tikrus daiktus, nurodytus teismo sprendime, arba kad, reorganizavus ar likvidavus juridinį asmenį – vykdymo proceso dalyvį, negalimas teisių ar pareigų perėmimas, vykdymo išlaidų našta tenka išieškotojui. O jeigu vykdomoji byla nutraukiama dėl to, kad pasibaigė šiam išieškojimui įstatymų nustatytas išieškojimo senaties terminas, arba kad sudaryta taikos sutartis, kurioje neaptarti vykdymo išlaidų paskirstymo klausimai, iš skolininko išieškomos ir išieškotojui gražinamos visos jo sumokėtos vykdymo išlaidos. Jeigu vykdomoji byla nutraukiama, nes panaikinti vykdomieji dokumentai, kurie buvo vykdymo pagrindas, išieškotojo sumokėtos ar iš skolininko išieškotos vykdymo išlaidos negražinamos. Tam tikrais atvejais antstolis gali būti įpareigotas gražinti vykdymo išlaidas. Pavyzdžiui, jeigu vykdomoji byla nutraukiama dėl to, kad vykdomasis dokumentas buvo neteisėtai priimtas vykdyti, antstolis privalo gražinti išieškotojui visas šio sumokėtas vykdymo išlaidas. O jeigu vykdomoji byla užbaigiama teismui nusprendus patenkinti pareiškimą dėl antstolio nušalinimo, išieškotojui gražinamos jo sumokėtos bendrosios vykdymo išlaidos, išskyrus atvejus, kai nušalinimas pareiškiamas po to, kai buvo areštuotas skolininko turtas. Tačiau kai dėl vykdomosios bylos pasibaigimo be rezultatų kaltas išieškotojas (jeigu paaiškėja, kad skolininkas įvykdė sprendimą iki vykdomojo dokumento pateikimo vykdyti), išieškotojui tenka pareiga sumokėti visas vykdymo išlaidas, kurių mokėjimas buvo atidėtas arba nuo kurių išieškotojas buvo atleistas, išskyrus atlyginimą antstoliui už vykdomojo dokumento įvykdymą⁴.

Vertinant pirmiau nurodytas Sprendimų vykdymo instrukcijos nuostatas pažymėtina, kad tokio pobūdžio teisės normos yra akivaizdžiai ne poįstatyminio, o įstatyminio lygio teisės normos. Kita vertus, jos yra itin kazuistinės. Ši teisės akto savybė paprastai nulemia, kad kai

¹ Pagal bylinėjimosi išlaidų priežasties teoriją, bylinėjimosi išlaidų našta paskirstoma pagal procesinį dalyvių elgesį ir bylinėjimosi išlaidų susidarymo priežastingumą, t. y. ne vien pagal galutinį proceso rezultatą.

² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

³ Sprendimų vykdymo instrukcija, patvirtinta Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4682).

⁴ SIMAITIS, R. Vykdymo išlaidų problematika. *Teisė*, 2006, nr. 60, p. 128.

kurie atvejai teisės akte nebus numatyti. Ne išimtis ir Sprendimų vykdymo instrukcija. Tobulinant teisės aktus, būtų galima pamąstyti apie nustatymą CPK 610 straipsnyje bendro pobūdžio normų, reguliuojančių vykdymo išlaidų atlyginimo „netradicinius“ atvejus, kai sprendimas nėra įvykdomas¹.

E. N. Kuznecovas teigia, kad ir į Rusijos teisinį reguliavimą reikia įvesti mokamo vykdymo proceso principą. Akivaizdu, kad laisvų profesionalų statuso suteikimas teismo antstoliams tik padidintų jurisdikcinių aktų reikalavimų priverstinio vykdymo efektyvumą. Jeigu Rusijoje vykdymą padaryti mokama, kaip Prancūzijoje, gali kilti prieštaravimai, kad tuo pačiu bus pažeista teisė į teisminę gynybą (siejant su faktišku teisės realizavimu po atitinkamo sprendimo gavimo, nes pati teisingumo organų veikla turi būti nukreipta ne į deklaratyvią, o į realią teisių ir laisvių apsaugą). Skelbiama, kad vykdymo procesas, iš vienos pusės, neginčijamai turi būti nagrinėjamas kaip sudedamoji teisės į teisingumą dalis. Iš kitos pusės, pats teisingumas realizuojasi praktikoje ir yra efektyvus tik kai yra aukštas priverstinio vykdymo organų suinteresuotumo laipsnis, nulemtas mokamo vykdymo proceso principo įvedimo į teisinį reglamentavimą ir praktiką. Galų gale pagrindine šio klausimo sprendimo išvada yra nuoroda į teisingumo įgyvendinimo tikslą – pažeistų ar ginčijamų teisių, laisvių, įstatymų saugomų interesų apsaugą. Jeigu tokia apsauga gali būti faktiškai realizuota tik patiriant apibrėžtas pinigines išlaidas, tai teisingumo prieinamumo principui, teisei į teisminę gynybą visa tai neprieštarauja. Tai pat nereiktų pamiršti, kad pareiga atlyginti vykdymo proceso išlaidas tenka, pagal bendrą taisyklę, skolininkui, o išlaidų dydis, tame tarpe ir atlyginimo antstoliui dydis tiesiogiai priklauso nuo skolininko geranoriškumo lygio, nuo jo pastangų išsivaduoti iš skolininko statuso geranoriškai realizuojant vykdomojo dokumento reikalavimus. Be to, E. N. Kuznecovo nuomone, pati teisė į teisingumą vykdymo proceso aspektu turi būti suprantama tik kaip galimybė išieškotojui kreiptis į kompetentingą organą (pareigūną) su prašymu įgyvendinti priverstinio vykdymo priemonės nesąžiningo skolininko atžvilgiu².

2. 2. 7. Antstolio atsakomybės principas

¹ *Ibid.*, p. 129.

² КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт – Петербургского университета, 2005, p. 240.

Kadangi Lietuvoje vykdymo procesas reformuotas atsižvelgiant į Prancūzijos vykdymo proceso modelį, reiktų paminėti tai, kaip nagrinėjamas principas veikia toje šalyje. Nors nuostatos dėl civilinės antstolio atsakomybės išplaukia iš klasikinių, fundamentalių teisės aktų, Prancūzijos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdymo procedūrų reformos tai pat turi normų apie atsakomybę. Pavyzdžiui, 19 str. 1 d.: „antstolis atsakingas už vykdymo procedūrų įgyvendinimą“. Antstolis yra savo kliento atstovas, jis, gaudamas vykdomąjį dokumentą, gauna įgaliojimus įgyvendinti priverstinį vykdymą. Taigi, jis yra įgaliojimo, patikėtinio vaidmenyje ir atsako už savo veiksmų pasekmes, už nuostolius, kurie gali atsirasti vykdymo procedūrų įgyvendinimo rezultate. Be to, antstolis atsakingas už jam duoto pavedimo neįvykdymą, už klaidas, padarytas įgyvendinant savo įgaliojimus, už neįvykdytas informavimo pareigas. Jis privalo savo funkcijas vykdyti korektiškai, su visom pastangom ir rūpestingumu, kuris iš jo reikalaujamas. Taip pat jis privalo įgyvendinti visus būtinus veiksmus ir formalumus, numatytus įstatymų, bei juos atlikti tiksliai nustatytais terminais. Antstolis atsakingas už netinkamą vykdomojo dokumento reikalavimų įvykdymą, už vykdymo vilkinimą. Jo, kaip asmens, turinčio įstatymo numatytas pareigas viešo paslaugų teikimo sferoje, atsakomybė bazuojasi ties Prancūzijos CK 1382 straipsniu. Atsakomybės dydis kiekvienu konkrečiu atveju apibrėžiamas teismo. Šalia civilinės atsakomybės, antstolis atsako ir už profesinius pažeidimus, drausminius nusižengimus prieš savo profesinius organus ir Respublikos prokurorą¹.

Vykdam reformą Lietuvoje buvo nustatytas tikslas įtvirtinti, kad antstoliai visiškai atsako už savo veiksmais padarytą žalą, žalos atlyginimą užtikrina privalomasis antstolių civilinės atsakomybės draudimas, o taip pat sukuriama veiksminga antstolių savivaldos institucija – Lietuvos antstolių rūmai, vykdanči antstolių veiklos administracinę (disciplinarinę) priežiūrą. Iki tol valstybinių antstolių padarytą žalą atlygindavo valstybė. Iš dalies kvalifikacijos stoka ir iš dalies asmeninės atsakomybės už žalingas veiksmų pasekmes nebuvimas nulėmė, jog reformos išvakarėse, t. y. 2001- 2002 metais iš valstybės kasmet buvo priteisiama apie 1,5-2 mln. Lt žalos, atsiradusios dėl neteisėtų antstolių veiksmų. Antstoliai, tapę visiškai atsakingais už savo veiksmų pasekmes – tiek turtines, tiek moraline prasme pradėjo daug atsakingiau elgtis ir akivaizdus rezultatas – teismuose sumažėjo skundų dėl antstolių veiksmų (nors pirmuosius mėnesius jų buvo gana daug ir praktiškai visi skundai buvo dėl vykdymo išlaidų, nes skolininkai nebuvo įpratę jas mokėti), nėra ir antstoliams

¹ КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт-Петербург : Издательский дом Санкт – Петербургского университета, 2005, p. 79.

iškeltų didelių ieškinių, kas taip pat labai svarbu, turint omenyje anksčiau buvusią situaciją, kai valstybė atsakydavo už teismo antstolių veiksmais padarytą žalą¹.

Dabar antstolio asmeninę atsakomybę įtvirtina tiek CPK, tiek ir Antstolių įstatymas. Skundo dėl antstolio veiksmų nepadavimas neatima teisės kreiptis į teismą dėl antstolio neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimo². Antstolis už savo paties ir savo darbuotojų padarytą žalą atsako įstatymų nustatyta tvarka. Žalą turi atlyginti ir asmuo, kurio, kaip antstolio, įgaliojimai pasibaigę. Už įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant antstolio funkcijas, už kurias taikoma baudžiamoji ar administracinė atsakomybė, antstolis atsako kaip valstybės pareigūnas³.

Svarbus reformos aspektas, kuris padidina išieškotojo teisių garantijas, – privalomojo civilinės atsakomybės draudimo įvedimas. Antstolio profesinė civilinė atsakomybė už fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą atliekant antstolio funkcijas, viršijančią 1000 litų, draudžiama privalomuoju draudimu. Antstoliai profesinės civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu draudžiami sudarant bendrą visų antstolių profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartį. Draudėjas yra Lietuvos antstolių rūmai. Kiekvienas antstolis Lietuvos antstolių rūmams privalo mokėti draudimo įmoką. Antstolio profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo minimali suma yra 200 000 litų vienam draudimui įvykiui. Antstolis gali pats papildomai draustis antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu už fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą atliekant antstolio funkcijas. Žalą, padarytą atliekant antstolio funkcijas, atlygina draudikas, išmokėdamas draudimo išmoką. Jeigu draudimo atlyginimo nepakanka žalai visiškai atlyginti, žalą padaręs antstolis atlygina draudimo išmokos ir faktinės žalos dydžio skirtumą.

Be civilinės, nereikia pamiršti ir drausminės antstolio atsakomybės. Drausminė atsakomybė antstoliui gali kilti už Antstolių įstatyme, Antstolių profesinės etikos kodekse ar kituose norminiuose teisės aktuose nustatytų antstolio pareigų nevykdymą arba netinkamą vykdymą⁴. Iškelti antstoliui drausmės bylą gali teisingumo ministras arba Lietuvos antstolių rūmų prezidiumas. Drausmės bylą antstolio padėjėjui gali iškelti teisingumo ministras arba

¹ LEPEŠKAITĖ, A. *Teismo antstolių reforma ir jos rezultatai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-11-25]. Prieiga per internetą: < <http://www.alar.lt/index.php?id=0-51-40> > .

² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340). 510 str. 4 d.

³ Lietuvos Respublikos Antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 53 - 2042). 16 str.

⁴ Antstolių (antstolių padėjėjų) drausmės bylų iškėlimo ir nagrinėjimo taisyklės ir antstolių garbės teismo veiklos nuostatai, patvirtinti Teisingumo ministro 2006 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. 1R-295 (Valstybės žinios, 2006, Nr. 104-3992). 3 p.

Lietuvos antstolių rūmų prezidiumas savo iniciatyva arba antstolio, su kuriuo antstolio padėjėjas yra sudaręs darbo sutartį, teikimu. Byla antstoliui (antstolio padėjėjui) iškeliami ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos. Byla negali būti iškelta, jei nuo pažeidimo padarymo dienos praėjo daugiau nei vieneri metai. Antstolių (antstolių padėjėjų) drausmės bylas nagrinėja Antstolių garbės teismas.

Antstoliui gali būti skiriamos tokios drausminės nuobaudos: pastaba, papeikimas, teisės teikti paslaugas, nurodytas Antstolių įstatymo 21 straipsnio 2 dalyje, atėmimas iki šešių mėnesių, atleidimas iš antstolių. Antstolio padėjėjui skiriama drausminė nuobauda – teisės vykdyti antstolio padėjėjo veiklą atėmimas. Nuobauda antstoliui (antstolio padėjėjui) skiriama teisingumo ministro įsakymu, Antstolių garbės teismo siūlymu. Teisingumo ministras gali paskirti švelnesnę nuobaudą, nei siūloma, arba atsisakyti skirti siūlomą nuobaudą. Drausminė nuobauda galioja vienerius metus nuo paskyrimo dienos.

Reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad Antstolių (antstolių padėjėjų) drausmės bylų iškėlimo ir nagrinėjimo taisyklės ir Antstolių garbės teismo veiklos nuostatai buvo patvirtinti tik 2006 m. rugsėjo 26 d. Tokie teisinio reguliavimo trūkumai lėmė nepakankamą antstolių atsakomybės principo įgyvendinimą. Netobulas teisinis reguliavimas buvo pastebėtas ir atsispindėjo Teisės projektų ir tyrimų centro išvadose, kuriose buvo konstatuota: reglamentuojant antstolių įgaliojimus ir valstybės paramą jiems, antstoliai prilyginami labai svarbias valstybinio administravimo funkcijas vykdančioms pareigūnams, o reglamentuojant profesinę etiką ir pareigūnų atsakomybę, antstoliai laikomi verslininkais. Antstolių profesinės etikos kodeksas iš antstolių reikalauja sąžiningai konkuruoti ir būti solidarais kai paliečiami jų grupiniai interesai. Tačiau ir šiai ribotai atsakomybei nėra sudarytos teisinės prielaidos, nes nepriimti teisės aktai, kad galėtų veikti Antstolių garbės teismas¹.

Tyrimo metu buvo pastebėta ir kitų problemų, kurios trukdo veikti antstolių atsakomybės principui. Nei Antstolių profesinės etikos kodekse, nei 2003 balandžio 1 d. Teisingumo ministro įsakymu paskelbtuose Lietuvos antstolių rūmų įstatuose nėra numatyta atsakomybė už antstolio priesaikos pažeidimą, o taip pat už nesažiningą, piktnaudžiaujantį elgesį santykiuose su teisėjais, kitais pareigūnais, o taip pat su išieškotojais, skolininkais, trečiaisiais asmenimis ir už nusižengimus atliekant vykdymo veiksmus (skelbiant ir vykdant varžytines, neteikiant informacijos asmenims, kuriuos paliečia antstolio veiksmai ir pan.).

¹ Teisės projektų ir tyrimų centras *Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika* (2005 m. gegužės – rugpjūčio mėn. tyrimas Nr. 62T) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.exjure.com>>.

Antstolių profesinės etikos kodekso 11 p. nurodoma, kad šiurkščiais antstolio profesinės etikos pažeidimais laikomi tik nesąžiningos konkurencijos veiksmai (aktyvus siekimas nušalinti kitą antstolį nuo jam pavestų veiksmų vykdymo, teikimas nepagrįstos ir neteisėtos nuolaidos atleidžiant asmenį nuo sprendimų vykdymo išlaidų apmokėjimo ar atidedant jų mokėjimą, klientų nukreipimas pas kitus antstolius tais atvejais, kai jiems reikalingos sprendimų vykdymo paslaugos reikalauja didesnių antstolio pastangų ir yra mažiau apmokamos). Toks teisinis reguliavimas nesuderinamas su teisinės valstybės standartais. Gana greitai buvo patvirtinti teisės aktai, kurie užtikrina antstolių įgaliojimų įgyvendinimą, jų turtinių teisių užtikrinimą bet labai ilgai gaištama, rengiant ir tvirtinant teisės aktus, nustatančius antstolių atsakomybę¹.

3. Vykdymo teisės principų įtaka vykdymo procesui

Pirmiausiai principai daro didelę įtaką tobulinant ar iš esmės keičiant jau esamą vykdymo proceso teisinį reglamentavimą: tuomet tam tikrų principų įgyvendinimo užtikrinimas gali būti kaip tikslas, kurio siekiama keičiant galiojančias teisės normas. Galimas vykdymo teisės principų poveikio pavyzdys – antstolių veiklos reforma Lietuvoje. Veikiant valstybinėms teismo antstolių kontoroms sprendimų vykdymo efektyvumas įvairiais paskaičiavimais buvo itin žemas – teismo antstoliai realiai įvykdavo nuo 5 iki 7 proc. jiems patiktų sprendimų². Būtent todėl reformuojant sprendimų vykdymo sistemą, buvo siekiama, kad realiai pradėtų veikti tokie principai, kaip vykdymo proceso operatyvumas, efektyvumas, ekonomiškumas, kad būtų užkirstas kelias piktnaudžiavimui procesu. Lietuvos antstolių rūmų prezidiumo narė A. Lapeškaitė pažymėjo, kad sprendimų vykdymo sistemos pertvarkymas buvo neišvengiamas siekiant užtikrinti ne tik Lietuvos Konstitucijoje, bet ir tarptautiniu mastu įtvirtintos kiekvieno asmens teisės į veiksmingą teisingumą įgyvendinimą Lietuvoje. Šiuolaikinėje jurisprudencijoje pripažįstama, jog veiksmingas teisingumas yra ne tik pakankamai greitas bylos nagrinėjimas, tačiau ir tinkamas vykdymo procesas – t. y., asmens teisė į tinkamą sprendimo įvykdymą, realų teismo pripažintų interesų įgyvendinimą per kuo trumpesnę laiką - apie tai ne kartą savo sprendimuose yra pasisakęs ir Europos Žmogaus

¹ *Ibid.*

² LEPEŠKAITĖ, A. *Teismo antstolių reforma ir jos rezultatai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-11-25]. Prieiga per internetą: < <http://www.alar.lt/index.php?id=0-51-40> > .

Teisių Teismas¹. Galima daryti išvadą, kad tam tikrų principų laikymasis vykdymo procese bei teisės normų modifikavimas orientuojantis į tuos principus padeda apsaugoti pamatines žmogaus teises.

Taigi orientuojantis į sprendimų vykdymo efektyvumo, operatyvumo principus, dar 1999 metais buvo nuspręsta pereiti prie prancūziškojo sprendimų vykdymo institucinės sistemos modelio, kur sprendimus pavedama vykdyti privatiems antstoliams, „laisvosios profesijos“ atstovams. Jiems valstybė deleguoja funkciją vykdyti teismo sprendimus ir suteikia reikiamus valdingus įgalinimus. Antstoliai tokioje sistemoje tampa dvilypio statuso subjektai –viena vertus, privačiais laisvai samdomais profesionalais, kurių veikla grindžiama privataus verslo kanonais, kita vertus, - valstybinę funkciją vykdančiais pareigūnais². R. Simaičio nuomone, šio modelio sėkmė būtent ir yra ta, kad išnaudojama privataus verslo praktikos pranašumai (antstolio ekonominė motyvacija (didesniu pelnu) dirbti geriau, efektyviau, antstolio veiklos lankstumas, greičiau prisitaikoma prie kintamų sprendimų vykdymo paslaugų rinkos poreikių, pagarba klientų interesams, paskatos dėl konkurencijos su kitais antstoliais tobulinti techninę bazę, darbo organizavimą bei produktus ir pan.).

Rusijoje taip pat svarstoma apie vykdymo proceso reformą, siekiant sprendimų vykdymo efektyvumo, galvojama apie mokamo vykdymo proceso principo įvedimą, taip pat apie vykdymo teisėjo instituto įvedimą pagal Prancūzijos pavyzdį, kuris užtikrintų kokybišką antstolių veiklos kontrolę. Nežiūrint jau anksčiau įgyvendintų reformų šioje šalyje, reikšmingo pagerėjimo vykdymo proceso sferoje nesimato. Pagrindine problema, kaip pažymi V. V. Jarkovas, kaip ir anksčiau lieka žemas teismų ir kitų sprendimų įvykdomumas³. Rusijos teisinio reguliavimo, teisminės praktikos ir doktrinos tyrimas parodė, kad siekiant efektyvumo, būtina perimti kai kuriuos vykdymo proceso principus ir institutus iš tų užsienio šalių, kuriose sprendimų vykdymo efektyvumas nekelia abejonių.

Kitas atvejis, kai vykdymo teisės principai daro įtaką vykdymo procesui – tai teisės normų aiškinimas ir taikymas atsižvelgiant į principus. Čia galima būtų pateikti pavyzdį iš Prancūzijos vykdymo proceso. 1991 m. liepos 9 dienos įstatymas dėl vykdymo proceso reformavimo įtvirtino nuostatas, išreiškiančias dispozityvumo principą vykdymo procese: bet kuris išieškotojas, laikantis įstatymo nustatytų ribų, gali priversti skolininką vykdyti savo

¹ *Ibid*.

² SIMAITIS, R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? *Justitia*, 2006, nr. 1(59), p. 44.

³ УЛЕТОВА, Г. Д. *Проект Федерального закона „Об исполнительской деятельности частных судебных приставов – исполнителей“*. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова „Юридический центр Пресс“, p. 7.

prievoles (1 str.), išieškotojas gali pasirinkti priemones, kurios užtikrins jo reikalavimo teisės realizavimą ar išsaugojimą (22 str.)¹. Tačiau Prancūzijos teismų praktika ir doktrina žymiai plačiau išaiškina šio principo veikimą vykdymo procese, taip pat apibrėžia šio principo veikimo ribas, nurodo, kad draudimas piktnaudžiauti teise riboja dispozityvumo principą bei pateikia piktnaudžiavimo teise konkrečius atvejus (pavyzdžiui, kai teismas, dėl išieškotojo nesąžiningumo ar aplaidumo neturėdamas išsamios informacijos, leido areštuoti pinigų sumą, neproporcingą ginčo dalykui, taip pat kai tariamas kreditorius gavo vykdomąjį dokumentą klastotės keliu)².

Taip pat reiktų paminėti vykdymo teisės principų galimą įtaką ir kitais atvejais: jeigu teisiniame reglamentavime pasitaiko spragų, kurių negalima užpildyti taikant įstatymo analogiją, tai reiktų vadovautis vykdymo teisės principais. Jeigu paaiškėja, kad egzistuoja dviejų ar daugiau vykdymo proceso normų kolizija, tai pirmenybė teikiama tai normai, kuri labiau atitinka vykdymo teisės principus.

Išvados

1. Vykdymo teisės principus galima apibrėžti kaip pagrindines nuostatas, idėjas, įtvirtintas atitinkamose teisės normose ar suformuluotas teismų praktikos ir teisės doktrinos, išreiškiančias vykdymo proceso esmę. Teisės normose ne visada įmanoma išvelgti labai aiškiai suformuluotą vieną ar kitą principą, juo labiau tikslų principo pavadinimą. Dažnai konkretaus principo įvardijimas ar jo buvimas apskritai nustatoma tik analizuojant ir aiškinant teisės normų visumą. Be to, tarptautinė teisė, teisės vienodinimas, lyginamoji teisėtyra, teismų praktika ir teisės doktrina lemia naujų principų atsiradimą ir jau pripažintų principų turinio pokyčius.
2. Tiek teismų praktika, tiek teisės doktrina patvirtina, kad galima skirti keturias sritis, kur principai yra labai svarbūs arba dar sakoma, kad principai atlieka keturias funkcijas: reglamentavimo (įstatymų leidyba turi vykti atsižvelgiant į principus), interpretavimo (teisės normos turi būti aiškinamos taip, kad atitiktų

¹ Prancūzijos Respublikos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdymo procedūrų reformos (J. O. n° 163 du 14 juillet 1991).

² VINCENT, J.; PRÉVAULT, J. *Voies d' exécution et procédures de distribution*. 18e éd. Dalloz, 1995, p. 41-42.

principų dvasią), teisės spragų užpildymo ir kolizijų funkciją, argumentavimo funkciją (principus galima panaudoti kaip savo reikalavimų ar gynybos argumentus).

3. Bendrųjų civilinio proceso principų santykis su vykdymo teisės principais iš dalies priklauso nuo to, ar vykdymo procesas laikomas civilinio proceso stadija ir neatskiriama civilinio proceso dalimi, ar išskiriama atskira teisės šaka – vykdymo proceso teisė.
4. Proceso operatyvumo, dispozityvumo, bendradarbiavimo ir efektyvumo principai – tai bendrieji civilinio proceso principai, kurie pripažįstami labai svarbiais ir Lietuvos bei užsienio valstybių vykdymo procesuose, būtent todėl tikslinga aptarinėti jų veikimą vykdymo procese.
5. Galima išskirti principus, būdingus tik vykdymo procesui. Tokie principai egzistuoja neatsižvelgiant į tai, ar išskiriama atskira vykdymo teisės šaka, ar vykdymo procesas laikomas civilinio proceso stadija. Manytina, kad prie tokių principų galima priskirti: antstolio nepriklausomumo ir nešališkumo, antstolio reikalavimų privalomumo, išieškotojo, skolininko ir kitų asmenų teisių apsaugos vykdymo proceso metu principą, savanoriško teismo sprendimo įvykdymo skatinimo principą, mokamo vykdymo proceso principą, antstolio veiklos kontrolės principą, antstolio atsakomybės principą.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014).
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340).
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).
4. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios 2005, Nr. 18-572).
5. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 53 -2042).
6. Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 92-2846).
7. Rusijos Federacijos 1997 m. birželio 4 d. federalinis įstatymas „Dėl vykdymo proceso“ (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://law.rambler.ru/library/norubs/9957/index.html>>.
8. Rusijos Federacijos 1997 m. birželio 4 d. federalinis įstatymas „Dėl teismo antstolių“ (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://law.rambler.ru/library/norubs/10082/index.html>>.
9. Prancūzijos Respublikos 1991 m. liepos 9 d. įstatymas nr. 91-650 dėl vykdymo procedūrų reformos (J. O. n° 163 du 14 juillet 1991).
10. Antstolių (antstolių padėjėjų) drausmės bylų iškėlimo ir nagrinėjimo taisyklės ir antstolių garbės teismo veiklos nuostatai, patvirtinti Teisingumo ministro 2006 m. rugsėjo 26 d. įsakymu Nr. 1R-295 (Valstybės žinios, 2006, Nr. 104-3992).
11. Sprendimų vykdymo instrukcija, patvirtinta Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4682).
12. Antstolių rūmų įstatai ir Antstolių profesinės etikos kodeksas, patvirtintas Teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymu nr. 83 (Valstybės žinios, 2003, Nr. 34-1447).
13. Duomenų apie vykdomųjų dokumentų priėmimą ir vykdymą, faktinių aplinkybių konstatavimą bei dokumentų perdavimą ar įteikimą, saugojimo, apskaitos, naudojimo ir sunaikinimo tvarka (su pakeitimais ir papildymais), patvirtinta Teisingumo ministro 2002 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. 202 (Valstybės žinios, 2002, Nr. 71-2990).

14. Prancūzijos Respublikos 1992 m. liepos 31 d. dekretas nr. 92-755, įtvirtinantis naujas taisykles, susijusias su vykdymo procedūromis ir skirtas 1991 m. liepos 9 d. įstatymo nr. 91-650 taikymui (J. O. du 5 août 1992).

Specialioji literatūra:

1. COUCHER, G. *Voies d' exécution*. 6e éd.
2. ИЛЬИН, С. Е., *Принципы исполнительного производства* [interaktyvus] [žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą <[http:// www.lib.csu.ru/vch/9/2005_01/012.pdf](http://www.lib.csu.ru/vch/9/2005_01/012.pdf)>.
3. КУЗНЕЦОВ, Е. Н. *Исполнительное производство Франции*. Санкт – Петербург: Издательский дом Санкт-Петербургского университета, 2005.
4. КОРСАК, А. С. К вопросу о месте исполнительного производства в системе права. Iš *Вестник ВХС РБ* [interaktyvus]. 2004, nr. 3 [žiūrėta 2007-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.court.by/vestnik/5-2004/dc1fe0bd4fb1e35d.html>>.
5. LAUŽIKAS, E.; NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005. II t.
6. LAUŽIKAS, E.; NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003. I t.
7. *Le nouveau visage de l'huissier de justice européen*. Colloque International des Huissier de Justice. Kraków 27 et 28 février 2004.
8. LEPEŠKAITĖ, A. *Teismo antstolių reforma ir jos rezultatai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-11-25]. Prieiga per internetą: < <http://www.alar.lt/index.php?id=0-51-40>> .
9. *L'huissier de justice en Europe, utopie ou réalité ?* Union International des huissiers de Justice. 2004.
10. NEKROŠIUS, V. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai. *Teisė*, 2002, nr. 43.
11. NEKROŠIUS, V. Kooperacijos principas civiliniame procese. *Teisė*, 1999, nr. 33(2).
12. NEKROŠIUS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II – III dalys*. Vilnius: Justitia, 2005.
13. SIMAITIS, R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? *Justitia*, 2006, nr. 1(59).
14. SIMAITIS, R. Vykdymo išlaidų problematika. *Teisė*, 2006, nr. 60.

15. Teisės projektų ir tyrimų centras *Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika* (2005 m. gegužės – rugpjūčio mėn. tyrimas Nr. 62T) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.exjura.com>>.
16. УЛЕТОВА, Г. Д. *Проект Федерального закона „Об исполнительской деятельности частных судебных приставов – исполнителей“*. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова „Юридический центр Пресс“.
17. ВАЛЕЕВ, Д. Х. Исполнительное производство в системе права. Iš *Правоведение* [interaktyvus]. 2001, nr. 5 [žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą <<http://www.law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>>.
18. VINCENT, J.; PRÉVAULT, J. *Voies d' exécution et procédures de distribution*. 18e éd. Dalloz, 1995.
19. ЗАВАДСКАЯ, Л. Н. *Реализация судебных решений: теоретические аспекты*. Москва: Издательство „Наука“, 1982.
20. ŽERUOLIS, J., *et al.* *Lietuvos TSR Civilinio proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1980.

Praktinė medžiaga:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 24 d. nutartis c. b. *G. Kikalienė v. AB "Turto bankas"*, Nr. 3K-3-999/2001, kat. 84; 87.1; 115; 117.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 13 d. nutartis c. b. *JAV korporacija Baltic-American Enterpris Fund atstovybė v. Teismo antstolių kontora prie Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo*, Nr. 3K-3-402/2002, kat. 120.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 22 d. nutartis c. b. *J. Požilov v. Antstolio A. Selezniovo kontora*, Nr. 3K-3-693/2004, kat. 119.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. birželio 26 dienos konsultacija Nr. A3-84 „*Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso, Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo normų taikymo*“.

Résumé

Les principes du droit de l'exécution Principles of the Enforcement Procedure

Dans ce travail scientifique on analyse les principes du droit de l'exécution. Dans la première partie de ce travail on tente de définir les principes du droit de l'exécution, on généralise l'importance de ces principes. On tente de répondre à la question très importante: quels sont les rapports entre les principes communs des procédures civiles et entre les principes du droit de l'exécution. Est – ce que les principes communs des procédures civiles agissent sur les procédures civiles d'exécution? Est – ce qu'ils existent les principes indépendants du droit de l'exécution? Dans la deuxième partie de ce travail on analyse les principes communs des procédures civiles, qui sont considéré très importants dans le droit de l'exécution de la Lituanie et d'autres pays (le principe de la coopération, le principe de l'exécution efficace, le principe de la rapidité d'exécution, le principe de la liberté d'exercice des voies d'exécution). Ensuite on analyse les principes, qui agissent seulement sur les procédures civiles d'exécution. Les principes du droit de l'exécution de la Lituanie sont comparés aux principes, qui agissent sur les procédures civiles d'exécution d'autres pays (de la Russie, de la France). On fait attention aux procédures civiles d'exécution de la France, parce que la Lituanie et quelque autres pays d'Europe ont adapté le modèle de l'exécution de ce pays à son système de l'exécution (beaucoup d'auteurs pensent, que le système de l'exécution de la France est progressif).

Santrauka

Vykdyimo teisės principai

Šiame darbe yra analizuojami vykdymo teisės principai. Pirmojoje darbo dalyje bandoma pateikti vykdymo teisės principų sąvoką, taip pat apibendrinti jų reikšmę. Šioje dalyje bandoma atsakyti į svarbų klausimą: koks yra bendrųjų civilinio proceso ir vykdymo teisės principų santykis? Ar bendrieji civilinio proceso principai veikia ir vykdymo procese? Ar egzistuoja savarankiški vykdymo teisės principai? Antrojoje šio darbo dalyje nagrinėjami civilinio proceso principai, kurie pripažįstami turintys didelę reikšmę ne tik Lietuvos, bet ir užsienio valstybių vykdymo procesuose (dispozityvumo, bendradarbiavimo, vykdymo

proceso operatyvumo bei efektyvumo principai). Po to išskiriami principai, kurie veikia tik vykdymo procese. Lietuvos vykdymo teisės principai lyginami su kitose šalyse (ypač Prancūzijoje, Rusijoje) veikiančiais principais. Ypač didelis dėmesys atkreipiamas į Prancūzijos vykdymo procesą, nes Lietuva ir kai kurios kitos Europos šalys yra pritaikiusios Prancūzijos vykdymo modelį savo vykdymo teisės sistemoje (šis modelis daugumos autorių laikomas pažangiu). Trečiojoje šio darbo dalyje kalbama apie vykdymo teisės principų įtaką vykdymo procesui.